

Το τέχνασμα του Θεμιστοκλή

ΕΝΟΤΗΤΑ
2

Α' ΜΕΡΟΣ

Εισαγωγικά – Κείμενο – Μετάφραση – Γλωσσικά σχόλια

1

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

Ο συγγραφέας Ο Πλούταρχος (περ. 47-125 μ.Χ.) γεννήθηκε στη Χαιρώνεια, μικρή πόλη της Βοιωτίας. Η οικογένειά του ήταν εύπορη. Η μόρφωσή του άρχισε στη Χαιρώνεια και συνεχίστηκε στην Αθήνα. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον έδειξε για τη φιλοσοφία και τα μαθηματικά. Απέκτησε επίσης πολύ καλή γνώση της ελληνικής λογοτεχνίας και μελέτησε φυσικές επιστήμες, ιατρική και ρητορική.

Έκανε πολλά ταξίδια και σε πόλεις του ελλαδικού χώρου –στην Αθήνα μάλιστα τον ανακήρυξαν επίτιμο δημότη– αλλά και σε άλλες πόλεις του τότε γνωστού κόσμου. Πήγε πολλές φορές στη Ρώμη, όπου απέκτησε σημαντικούς φίλους, και στην Αλεξάνδρεια, όπου πρέπει να μελέτησε την αιγυπτιακή θρησκεία.

Αν και είχε καλή οικονομική κατάσταση, ζούσε χωρίς πολυτέλεια και με απλότητα. Επίσης, λέγεται ότι για τα τριάντα τελευταία χρόνια της ζωής του ήταν ο ένας από τους δύο ιερείς του μαντείου των Δελφών.

Το έργο του Το έργο του Πλουτάρχου είναι γραμμένο στην αττική διάλεκτο και διαιρείται σε δύο κατηγορίες: στα *Ἠθικά* και στους *Παράλληλους βίους*. Σύμφωνα με τον λεγόμενο «Κατάλογο του Λαμπρία», στον Πλούταρχο αποδίδονται 227 έργα, στην πραγματικότητα όμως μερικά από αυτά δεν είναι δικά του. Σήμερα σώζονται περίπου 80 πραγματείες που ανήκουν στα *Ἠθικά* και 50 *Βίοι* Ελλήνων και Ρωμαίων διάσημων αντρών.

Τα *Ἠθικά* αναφέρονται στη φιλολογία, στη θρησκεία, στην πολιτική, στην παιδαγωγική, στη φιλοσοφία, στη θρησκεία, στην εκπαίδευση κ.α.

Οι *Παράλληλοι βίοι* περιλαμβάνουν την εξιστόρηση της ζωής διάσημων Ελλήνων και Ρωμαίων. Συνήθως οι βίοι τους παρουσιάζονται σε ζεύγη –ένας

Έλληνας και ένας Ρωμαίος– χωρίς όμως πάντοτε να ταιριάζουν οι προσωπικότητες. Σκοπός του δεν είναι να γράψει ιστορία, αλλά να διδάξει τις ηθικές αρετές. Σκιαγραφώντας το ήθος των προσωπικοτήτων αυτών μέσα από τις πράξεις τους, δείχνει τελικά πως αποτελούν παραδείγματα είτε προς μίμηση είτε προς αποφυγή.

Οι βιογραφίες αυτές διακρίνονται για τη ζωντάνια και την παραστατικότητα τους και είναι γοητευτικές, καθώς έχουν ανεκδοτολογικό περιεχόμενο, δηλαδή παρουσιάζουν διάφορα σημαντικά ή ασήμαντα περιστατικά της ζωής των προσωπικοτήτων που βιογραφούνται.

Μολονότι ο Πλούταρχος δεν ήταν πρωτότυπος συγγραφέας, τα έργα του διαβάστηκαν πολύ και επηρέασαν πολλούς μεταγενέστερους συγγραφείς.

Το κείμενο της Ενότητας

Το απόσπασμα της Ενότητας είναι από τον βίο του Θεμιστοκλή¹ (περ. 524-459 π.Χ.). Ο Πλούταρχος στηρίχτηκε σε προγενέστερους συγγραφείς για να συνθέσει το έργο του. Από αυτούς κάποιοι έδιναν έμφαση στα αρνητικά χαρακτηριστικά του Θεμιστοκλή και κάποιοι στα θετικά. Ο Ηρόδοτος, για παράδειγμα, παρουσιάζει τον Θεμιστοκλή ως άνθρωπο πονηρό, άπληστο, δολοπλόκο, ανήθικο και προδότη. Ωστόσο, δεν αμφισβητεί πως χάρη σε αυτόν η Αθήνα απέκτησε ισχυρό στόλο γύρω στο 483/2 π.Χ., ενώ συνέβαλε αποφασιστικά στην επιτυχή εκκένωση της Αθήνας το 480 π.Χ. κατά την εισβολή των Περσών και, το σημαντικότερο, η στρατηγική που εφάρμοσε είχε ως αποτέλεσμα τη νίκη στη Σαλαμίνα (480 π.Χ.). Αντίθετα με τον Ηρόδοτο, ο Θουκυδίδης έδωσε έμφαση στα θετικά χαρακτηριστικά του Θεμιστοκλή: την εξυπνάδα του, τη διορατικότητά του, την ικανότητά του να παίρνει σωστές αποφάσεις.

Στο απόσπασμα αυτό ο Πλούταρχος παρουσιάζει το **τέχνασμα του Θεμιστοκλή** με το οποίο κατάφερε να πείσει τους Πέρσες να αποκλείσουν τον ελληνικό στόλο στα στενά της Σαλαμίνας, ώστε να αναγκαστούν οι Έλληνες να δώσουν εκεί τη ναυμαχία, στο μέρος δηλαδή που, όπως πίστευε ο Θεμιστοκλής, οι Έλληνες θα είχαν πλεονέκτημα. Ο Σπαρτιάτης ναύαρχος Ευρυβιάδης και άλλοι ναύαρχοι δεν συμφωνούσαν με την άποψη του Θεμιστοκλή πως για τους Έλληνες θα ήταν καλύτερο να ναυμαχήσουν εναντίον των Περσών στα στενά της Σαλαμίνας. Ο Ευρυβιάδης και οι άλλοι Πελοποννήσιοι ήθελαν να αποπλεύσουν με κατεύθυνση τον Ισθμό της Κορίνθου, όπου είχε συγκεντρωθεί και το πεζικό των Πελοποννησίων, ώστε να υπε-

1. Η βιογραφία του παρουσιάζεται παράλληλα με τη βιογραφία του Ρωμαίου Φούριου Κάμλλου.

ρασπίσουν την Πελοπόννησο. Οι Αθηναίοι, οι Αιγινήτες και οι Μεγαρείς επέμεναν ότι η ναυμαχία έπρεπε να γίνει στη Σαλαμίνα. Την παραμονή της ναυμαχίας, ενώ είχε ληφθεί απόφαση² να μείνει ο στόλος των ελληνικών πόλεων ενωμένος και να ναυμαχήσει στη Σαλαμίνα εναντίον των Περσών, οι Πελοποννήσιοι μόλις αντίκρισαν το μέγεθος του περσικού στόλου, άρχισαν πάλι να σκέφτονται να αναχωρήσουν για τον Ισθμό. Ο Θεμιστοκλής λοιπόν κατέφυγε στο τέχνασμα που παρουσιάζεται στο κείμενο, ώστε οι Έλληνες να εξαναγκαστούν να ναυμαχήσουν στη Σαλαμίνα. Έστειλε δηλαδή τον έμπιστό του δούλο και παιδαγωγό των παιδιών του, τον Σίικιννο, να δώσει το μήνυμα στους Πέρσες ότι ο Θεμιστοκλής έπαιρνε το μέρος των Περσών και γι' αυτό ενημέρωνε τους Πέρσες ότι οι Έλληνες ετοιμάζονταν να αναχωρήσουν από τη Σαλαμίνα. Ο Θεμιστοκλής συμβούλευε τους Πέρσες πως ήταν η κατάλληλη ευκαιρία να νικήσουν όλους τους Έλληνες συγκεντρωμένους.

2

ΚΕΙΜΕΝΟ

Ἄλλ' ἐπεὶ τῶν πολεμίων ὁ στόλος τῆ Ἰσθμῷ κατὰ τὸ Φαληρικὸν προσφερόμενος τοὺς πέριξ ἀπέκρουψεν αἰγιαλοὺς, πάλιν ἐπάπταινον οἱ Πελοποννήσιοι πρὸς τὸν Ἰσθμόν. Ἐνθα δὴ ὁ Θεμιστοκλῆς ἐβουλεύετο καὶ συνετίθει τὴν περὶ τὸν Σίικιννον πραγματείαν. Ἦν δὲ τῷ μὲν γένει Πέρσης ὁ Σίικιννος, αἰχμάλωτος, εὖνους δὲ τῷ Θεμιστοκλεῖ καὶ τῶν τέκνων αὐτοῦ παιδαγωγός. Τοῦτον ἐκπέμπει πρὸς τὸν Ξέρξην κρύφα, κελεύσας λέγειν ὅτι Θεμιστοκλῆς ὁ τῶν Ἀθηναίων στρατηγὸς αἰρούμενος τὰ βασιλέως ἐξαγγέλλει πρῶτος αὐτῷ τοὺς Ἕλληνας ἀποδιδράσκοντας, καὶ διακελεύεται ἐν ᾧ ταράττονται τῶν περὶ τὸν Ἰσθμὸν χωρὶς ὄντες ἐπιθέσθαι καὶ διαφθεῖραι τὴν ναυτικὴν δύναμιν. Ταῦτα δ' ὁ Ξέρξης ὡς ἀπ' εὐνοίας λελεγμένα δεξάμενος, ἤσθη καὶ εὐθύς ἐξέφερε πρὸς τοὺς ἡγεμόνας τῶν νεῶν διακοσίαις ναυσὶν ἀναχθέντας ἤδη διαζῶσαι τὰς νήσους, ὅπως ἐκφύγοι μηδεὶς τῶν πολεμίων.

Πλούταρχος, *Βίοι Παράλληλοι*,
Θεμιστοκλής 12.2-6 (διασκευή)

2. Σύμφωνα με τον Ηρόδοτο, προκειμένου να πείσει ο Θεμιστοκλής τους Πελοποννήσιους να μείνουν στη Σαλαμίνα και να ναυμαχήσουν εκεί, έφτασε μέχρι και να τους απειλήσει ότι, αν οι Σπαρτιάτες έφευγαν για τον Ισθμό, οι Αθηναίοι θα μετανάστευαν στη Σίρι της Κάτω Ιταλίας, όπου θα ίδρυναν νέα πόλη.

3

ΚΕΙΜΕΝΟ – ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ ΣΕ ΑΝΤΙΣΤΟΙΧΙΣΗ

ΑΡΧΑΙΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

Ἄλλ' ἔπει οὐ στόλος τῶν πολεμίων
προσφερόμενος τῇ Ἀττικῇ κατὰ τὸ Φα-
ληρικὸν
ἀπέκρυσεν τοὺς πέριξ αἰγιαλοὺς,
οἱ Πελοποννήσιοι ἐπάπταινον πάλιν
πρὸς τὸν Ἴσθμόν.

Ἐνθα δὴ
ὁ Θεμιστοκλῆς ἐβουλεύετο
καὶ συντίθει τὴν περὶ τὸν Σίκινον
πραγματείαν.

Ἦν δὲ Πέρσης τῷ μὲν γένει ὁ Σίκιννος,

αἰχμάλωτος,
εὐνοὺς δὲ τῷ Θεμιστοκλεῖ
καὶ παιδαγωγὸς τῶν τέκνων αὐτοῦ.
Τοῦτον ἐκπέμπει κρυφά πρὸς τὸν
Ξέρξην,

κελεύσας λέγειν
ὅτι Θεμιστοκλῆς ὁ τῶν Ἀθηναίων στρα-
τηγὸς
αἰρούμενος τὰ βασιλέως
ἐξαγγέλλει πρῶτος αὐτῷ

τοὺς Ἕλληνας ἀποδιδράσκοντας,

καὶ διακελεύεται
ἐπιθέσθαι
καὶ διαφθεῖραι τὴν ναυτικὴν δύναμιν

ἐν ᾧ ταράττονται
τῶν πεζῶν χωρὶς ὄντες.
Ὁ Ξέρξης δ(ὲ) δεξάμενος ταῦτα
ὡς λελεγμένα ἀπ' εὐνοίας,

ἦσθη
καὶ εὐθύς ἐξέφερε πρὸς τοὺς ἡγεμόνας
τῶν νεῶν

ΑΠΟΔΟΣΗ ΣΤΗ ΝΕΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ

Ἀλλά, ὅταν οὐ στόλος τῶν εχθρῶν,
πλησιάζοντας στὴν Ἀττικὴ ἀπὸ τὴν
πλευρὰ τοῦ Φαλήρου,
ἐκρυσεν ἀπὸ τὰ μάτια τὶς γύρω παραλίες,
οἱ Πελοποννήσιοι φοβισμένοι σκέπτο-
νταν νὰ αποπλεύσουν πίσω γιὰ τὸν
Ἴσθμό τῆς Κορίνθου.

Ἐνῶ λοιπὸν ἔτσι εἶχε ἡ κατάστασι,
ὁ Θεμιστοκλῆς σχεδίαζε
καὶ κατάστρωνε τὸ σχέδιό του ποὺ εἶχε
σχέση με τὸν Σίκινο.

Ἦταν Πέρσης στὴν καταγωγὴ ὁ
Σίκιννος,

αἰχμάλωτός του,
φιλικὸς πρὸς τὸν Θεμιστοκλή
καὶ παιδαγωγὸς τῶν παιδιῶν του.
Αὐτὸν στέλνει κρυφά στὸν Ξέρξη,

αφοῦ τὸν διέταξε νὰ του πει
πὼς ὁ Θεμιστοκλῆς, ὁ στρατηγὸς τῶν
Ἀθηναίων,
παίρνοντας τὸ μέρος τοῦ βασιλιά,
στέλνει πρῶτος σὲ αὐτὸν ὡς πληροφορο-
ρία (στὸν εχθρό)
ὅτι οἱ Ἕλληνες προσπαθοῦν νὰ ξεφύ-
γουν

καὶ τὸν συμβουλεύει
νὰ τοὺς ἐπιθεθεῖ
καὶ νὰ ἐξοντώσει τὴ ναυτικὴ δύναμή
τους,

ἐνῶ βρίσκονται σὲ σύγχυσι
χωρὶς τὸ πεζικό.
Ὁ Ξέρξης, ἐπειδὴ δέχθηκε αὐτά,
πιστεύοντας ὅτι ἔχουν λεχθεῖ με φιλικὴ
διάθεσι,

ἐνόησε ικανοποίησι
καὶ ἀμέσως ἔδωσε διαταγὴ στους κυ-
βερνήτες τῶν πλοίων,

ἀναχθέντας διακοσίαις ναυσὶν
διαζώσαι ἤδη τὰς νήσους,
ὅπως ἐκφύγοι μηδεὶς τῶν πολεμίων.

να αποπλεύσουν με διακόσια πλοία
και να περικυκλώσουν αμέσως τα νησιά,
για να μην ξεφύγει κανείς από τους εχ-
θρούς.

4

ΑΠΟΔΟΣΗ ΤΟΥ ΚΕΙΜΕΝΟΥ ΣΤΗ ΝΕΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ

Αλλά καθώς ο στόλος των εχθρών, πλησιάζοντας στην Αττική από την πλευρά του Φαλήρου, έκρυψε από τα μάτια τις γύρω παραλίες, οι Πελοποννήσιοι φοβισμένοι άρχισαν να σκέπτονται να αποπλεύσουν πίσω για τον Ισθμό της Κορίνθου. Ενώ λοιπόν έτσι είχε η κατάσταση, ο Θεμιστοκλής άρχισε να σχεδιάζει και να καταστρώνει το σχέδιό του που είχε σχέση με τον Σίικιννο. Ήταν Πέρσης στην καταγωγή ο Σίικιννος, αιχμάλωτός του, συμπαθούσε τον Θεμιστοκλή και ήταν παιδαγωγός των παιδιών του. Αυτόν στέλνει κρυφά στον Ξέρξη, διατάζοντάς τον να του πει ότι ο Θεμιστοκλής, ο στρατηγός των Αθηναίων, πήρε το μέρος του βασιλιά και πρώτος αυτός στέλνει την πληροφορία σε αυτόν, που είναι εχθρός του, ότι οι Έλληνες προσπαθούν να ξεφύγουν και ότι τον συμβουλεύει να τους επιτεθεί και να εξοντώσει τη ναυτική δύναμή τους, ενόσω βρίσκονται σε σύγχυση, καθώς είναι χωρίς το πεζικό τους. Ο Ξέρξης, πιστεύοντας ότι αυτά έχουν λεχθεί με φιλική διάθεση, τα αποδέχθηκε και ένωσε ικανοποίηση. Και αμέσως έδωσε διαταγή στους κυβερνήτες των πλοίων να αποπλεύσουν με διακόσια πλοία και να περικυκλώσουν αμέσως τα νησιά, για να μην ξεφύγει κανείς από τους εχθρούς.

5

ΝΟΗΜΑΤΙΚΗ ΑΠΟΔΟΣΗ ΤΟΥ ΚΕΙΜΕΝΟΥ

Το κείμενο αναφέρεται στο τέχνασμα με το οποίο ο Θεμιστοκλής πέτυχε να ναυμαχήσει ο ελληνικός στόλος εναντίον του περσικού στόλου στα στενά της Σαλαμίνας. Όταν ο περσικός στόλος κατέπλευσε στον όρμο του Φαλήρου, οι Πελοποννήσιοι θέλησαν να αποπλεύσουν για τον Ισθμό της Κορίνθου, επειδή φοβήθηκαν το μέγεθος του αντίπαλου στόλου. Τότε ο Θεμιστοκλής έστειλε κρυφά έναν έμπιστο δούλο του, τον Σίικιννο, να μεταφέρει στον Ξέρξη την πληροφορία ότι οι Έλληνες ετοιμάζονταν να αποπλεύσουν για τον Ισθμό και να τον διαβεβαιώσει ότι ο Θεμιστοκλής ήταν με το μέρος των Περσών. Επιπλέον, ο Θεμιστοκλής συμβούλευε τον Ξέρξη να επιτεθεί στον ελληνικό στόλο, καθώς θα είχε την ευκαιρία να τον συντριψει λόγω της ταρα-

χής που επικρατούσε σε αυτόν, μια και θα ήταν αναγκασμένος να ναυμαχήσει χωρίς να έχει την υποστήριξη του πεζικού. Ο Ξέρξης πείστηκε ότι ο Θεμιστοκλής είχε πάει με το μέρος του και δέχτηκε τις συμβουλές του. Κάλεσε τους κυβερνήτες των πλοίων και έδωσε τη διαταγή να αποπλεύσουν αμέσως διακόσια πλοία και να περικυκλώσουν τον ελληνικό στόλο, αποκλείοντας κάθε οδό διαφυγής, ώστε να τον καταστρέψουν πλήρως.

6 ΠΕΡΙΛΗΨΗ ΤΟΥ ΚΕΙΜΕΝΟΥ

Όταν ο περσικός στόλος κατέπλευσε στον όρμο του Φαλήρου, οι Έλληνες καταλήφθηκαν από φόβο λόγω του μεγέθους της περσικής δύναμης. Οι Πελοποννήσιοι ήθελαν να αποπλεύσουν για τον Ισθμό της Κορίνθου. Ο Θεμιστοκλής τότε με ένα τέχνασμα πέτυχε να γίνει η ναυμαχία στη Σαλαμίνα. Διαμήνυσε στον Ξέρξη πως τασσόταν με το μέρος του. Τον ενημέρωσε για τα σχέδια των Ελλήνων να αποπλεύσουν για τον Ισθμό, καθώς στη Σαλαμίνα δεν είχαν την υποστήριξη του πεζικού. Ο Ξέρξης πείστηκε για την ειλικρίνεια των προθέσεων του Θεμιστοκλή και έδωσε εντολή να κινηθούν άμεσα διακόσια πλοία, για να περικυκλώσουν τους Έλληνες και να εμποδίσουν την έξοδό τους από τα στενά της Σαλαμίνας.

7 ΜΕΤΑΦΡΑΣΤΙΚΕΣ ΕΠΙΣΗΜΑΝΣΕΙΣ

■ Μετάφραση του παρατατικού

Ο παρατατικός στα αρχαία ελληνικά χρησιμοποιείται όταν ο ομιλητής παρουσιάζει μια πράξη του παρελθόντος στην εξέλιξή της, χωρίς να παίζει ρόλο αν το χρονικό διάστημα που διαρκεί η πράξη αυτή είναι μικρό ή μεγάλο. Στα νέα ελληνικά λοιπόν μπορεί να μεταφραστεί με παρατατικό αλλά και με αόριστο ή με τις περιφράσεις *άρχιζα/άρχισα να...*, *προσπαθούσα/προσπάθησα να...* κ.ά.:

- *πάλιν ἐπάππαινον οἱ Πελοποννήσιοι* = οι Πελοποννήσιοι άρχισαν να σκέπτονται να αποπλεύσουν
- *ὁ Θεμιστοκλῆς ἐβουλεύετο καὶ συνετίθει τὴν περὶ τὸν Σίκιννον πραγματείαν* = ο Θεμιστοκλής σχεδίαζε και κατάστρωνε (ή: άρχισε να σχεδιάζει και να καταστρώνει) το σχέδιο που σχετίζεται με τον Σίκιννο
- *Ἦν δὲ τῷ μὲν γένει Πέρσης ὁ Σίκιννος* = Ἦταν Πέρσης στην καταγωγή ο Σίκιννος

- *εὐθύς ἐξέφερε*: αμέσως έδωσε διαταγή (εδώ χρησιμοποιούμε αόριστο γιατί, εάν μεταφράζαμε με παρατατικό, θα φαινόταν πως συνεχώς έδινε διαταγή).

■ Μετάφραση αιτιολογικής μετοχής με *ὡς*

- *ὡς ἀπ' εὐνοίας λελεγμένα* = πιστεύοντας ότι έχουν λεχθεί με φιλική διάθεση.

Στη μετάφραση της αιτιολογικής μετοχής *λελεγμένα* προσθέσαμε τη φράση *πιστεύοντας ότι...* (ή: *γιατί έχουν την ιδέα/άποψη/γνώμη ότι...*), γιατί η μετοχή συνοδεύεται από το *ὡς*. Όταν το *ὡς* συνοδεύει μια αιτιολογική μετοχή, τότε το αίτιο παρουσιάζεται ως άποψη ενός ή περισσότερων προσώπων του κειμένου, την οποία όμως ο συγγραφέας είτε την απορρίπτει ως ανακριβή είτε την αντιμετωπίζει με επιφυλακτικότητα.

■ Αλλαγή της σειράς των λέξεων

Όπως είπαμε και στην Ενότητα 1, όταν μεταφράζουμε από τα αρχαία ελληνικά στα νέα ελληνικά, συχνά είμαστε αναγκασμένοι να αλλάζουμε τη σειρά των λέξεων.

- *τοὺς πέριξ ἀπέκρουσεν αἰγιαλοὺς* = έκρουσε από τα μάτια τις γύρω παραλίες
- *ὁ τῶν Ἀθηναίων στρατηγός* = ο στρατηγός των Αθηναίων
- *τῶν πολεμίων ὁ στόλος* = ο στόλος των εχθρών

■ Προσθήκη προσωπικών και κτητικών αντωνυμιών στη μετάφραση

- *αιχμάλωτος* = αιχμάλωτός του
- *κελεύσας λέγειν* = διατάζοντάς τον να του πει
- *διακελεύεται* = τον συμβουλεύει
- *τῶν πεζῶν χωρὶς ὄντες* = καθώς είναι χωρίς το πεζικό τους

■ Μετάφραση των μετοχών του κειμένου

Όπως είδαμε και στην Ενότητα 1, ο τρόπος που μεταφράζουμε τις μετοχές εξαρτάται από το είδος τους:

- Οι κατηγορηματικές μετοχές συνήθως μεταφράζονται όπως και τα απαρέμφατα, δηλαδή με το *να* ή το *ότι*. (Για περισσότερα σχετικά με τη μετάφραση κατηγορηματικών μετοχών βλ. Ενότητα 12, ΜΕΤΑΦΡΑΣΤΙΚΕΣ ΕΠΙΣΗΜΑΝΣΕΙΣ, σελ. 509.)
 - *τοὺς Ἕλληνας ἀποδιδράσκοντας* = ότι οι Έλληνες προσπαθούν να ξεφύγουν (εδώ δεν ταιριάζει να μεταφράσουμε με το *να*).
- Οι επιρρηματικές μετοχές μεταφράζονται συνήθως με αντίστοιχη δευτερεύουσα επιρρηματική πρόταση ή με μετοχή. Συχνά όμως είναι προτιμότερο να αποδώσουμε στα ν.ε. μια μετοχή με κύρια πρόταση και να χρησιμοποιήσουμε παρατακτική σύνδεση: π.χ. *Ἐλθόντες ἀπῆτουν τοὺς*

αίχμαλώτους = Αφού ήρθαν, ζητούσαν/απαιτούσαν να πάρουν τους αιχμαλώτους = Έρθαν και ζητούσαν να πάρουν τους αιχμαλώτους.

- *προσφερόμενος* = πλησιάζοντας (μεταφράζουμε με τροπική μετοχή)
- *κελεύσας* = διατάζοντάς τον (μεταφράζουμε με χρονική μετοχή· εδώ είναι πιο ταιριαστή η μετάφραση με μετοχή παρά με χρονική πρόταση)
- *αίρουμένους τὰ βασιλέως* = παίρνοντας το μέρος του Πέρση βασιλιά (μεταφράζουμε με αιτιολογική μετοχή· επίσης, μπορούμε να μεταφράσουμε με παρατακτική σύνδεση: πήρε το μέρος του Πέρση βασιλιά και...)
- *τῶν πεζῶν χωρὶς ὄντες* = καθώς είναι χωρὶς το πεζικό τους (μεταφράζουμε με αιτιολογική πρόταση)
- *δεξάμενος* = επειδή δέχθηκε αυτά (μεταφράζουμε με αιτιολογική πρόταση· επίσης, μπορούμε να μεταφράσουμε με παρατακτική σύνδεση: τα αποδέχθηκε και...)
- *ὡς ἀπ' εὐνοίας λελεγμένα* = πιστεύοντας ότι έχουν λεχθεί με φιλική διάθεση (βλ. πιο πάνω)
- *διακοσίαις ναυσὶν ἀναχθέντας* = αφού αποπλεύσουν με διακόσια πλοία (μεταφράζουμε με αιτιολογική πρόταση· επίσης, μπορούμε να μεταφράσουμε με παρατακτική σύνδεση: να αποπλεύσουν με διακόσια πλοία και...)

- **ἤδη:** Το *ἤδη* είναι χρονικό επίρρημα που αναφέρεται συνήθως στο παρελθόν και μεταφράζεται: *πλέον, πια, ήδη*. Έχει δηλαδή σημασία παρόμοια με αυτή που έχει στα ν.ε. Μερικές φορές όμως αναφέρεται σε κάτι που πρέπει να γίνει στο μέλλον αλλά άμεσα, οπότε μεταφράζεται: *ενθὺς ἀμέσως* κτλ. Αυτή τη σημασία έχει και στο απόσπασμα της Ενότητας.

8

ΓΛΩΣΣΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ

- ☞ **ἀλλ' (ἀ):** σύνδ. αντιθετικός (= αλλά).
- ☞ **ἐπεὶ:** σύνδ. χρονικός (= όταν).
- ☞ **τῶν πολεμίων:** ουσ. β' κλ., αρσ. γένους, γεν. πληθ., *ὁ πολέμιος, τοῦ πολεμίου* (= ο εχθρός). Το ουσ. προέρχεται από το επίθετο *ὁ πολέμιος, ἡ πολέμιος* και ἡ *πολεμία, τὸ πολέμιον* (= ο εχθρικός).
 - ◆ ΟΜΟΡΡΙΖΑ: πόλεμος, πολεμῶ, πολεμικός, πολεμιστής.
- ☞ **ὁ στόλος:** ουσ. β' κλ., αρσ. γένους, ονομ. εν., *ὁ στόλος, τοῦ στόλου* (= ο στόλος, η ναυτική δύναμη).
- ☞ **τῇ Ἀττικῇ:** ουσ. α' κλ., θηλ. γένους, δοτ. εν., *ἡ Ἀττικῇ, τῆς Ἀττικῆς*.

- ⇒ **κατά:** πρόθ. κύρια (= σε). Συντάσσεται με γενική και αιτιατική. Η βασική της σημασία είναι «κάτω», «προς τα κάτω»:
 + γεν.: δηλώνει την κίνηση από πάνω προς τα κάτω ή γενικά την κατεύθυνση προς κάποιο σημείο· μεταφορικά δηλώνει αναφορά κ.ά.
 + αιτ.: δηλώνει κίνηση προς τα κάτω ή τοπική έκταση· μεταφορικά δηλώνει αναφορά, μερισμό κ.ά.
- ⇒ **τὸ Φαληρικόν:** ουσ. β' κλ., ουδ. γένους, αιτιατ. εν., τὸ Φαληρικόν, τοῦ Φαληρικουῦ (= η περιοχή του Φαλήρου). Προέρχεται από το επίθετο ὁ Φαληρικός, ἡ Φαληρική, τὸ Φαληρικόν.
- ⇒ **προσφερόμενος:** μτχ. ενεστ. μ.φ., αρσ. γένους, ονομ. εν., του ρήμ. προσφέρωμαι (= πλησιάζω). ♦ ΣΥΝΤ.: + δοτ.
 ♦ **Ε.Φ.:** προσφέρω, ΠΡΤ. προσέφερον, ΜΕΛΛ. προσοίσω, ΑΟΡ. προσήνεγκα, προσήνεγκον, ΠΡΚ. προσενήνοχα, ΥΠΡΣ. προσενηνόχην.
 ♦ **Μ.Φ.:** προσφέρομαι, ΠΡΤ. προσεφερόμην, ΜΕΛΛ. προσοίσομαι, ΑΟΡ. προσηνεγκάμην, ΠΡΚ. προσενηνέγμαι, ΥΠΡΣ. προσενηνέγμην.
- ⇒ **πέριξ:** επίρρ. τοπικό (= γύρω από, ολόγυρα).
- ⇒ **ἀπέκρυσεν:** οριστ. αορ. ε.φ., γ' εν., του ρήμ. ἀποκρύπτω (= κρύβω κάτι από κάποιον, καλύπτω, αποκρύπτω).
 ♦ **Ε.Φ.:** ΕΝΣ. ἀποκρύπτω, ΠΡΤ. ἀπέκρυπτον, ΜΕΛΛ. ἀποκρύψω, ΑΟΡ. ἀπέκρυσα, ΠΡΚ. [ἀποκέκρυφα], ΥΠΡΣ. [ἀπεκεκρύφην].
 ♦ **Μ.Φ.:** ΕΝΣ. ἀποκρύπτομαι, ΠΡΤ. ἀπεκρυπτόμην, ΜΕΛΛ. ἀποκρύψομαι, ΑΟΡ. ἀπεκρυσάμην, ΠΡΚ. ἀποκέκρυμμαι, ΥΠΡΣ. ἀπεκεκρυμμένος ἦν.
- ⇒ **τοὺς αἰγιαλοὺς:** ουσ. β' κλ., αρσ. γένους, αιτιατ. πληθ., ὁ αἰγιαλός, τοῦ αἰγιαλοῦ (= παραλία, ακτή, γιάλος).
 ♦ ΟΜΟΡΡΙΖΑ: αἰγιαλίτιδα (ζώνη), περιγιάλι, γιάλος.
- ⇒ **πάλιν:** (εδώ) επίρρ. χρονικό (= πάλι, ξανά).
- ⇒ **ἐπάπταινον:** οριστ. παρατ. ε.φ., γ' πληθ., του ρήμ. παπταίνω (= βλέπω με προσοχή, βλέπω γύρω με φόβο, σκέπτομαι φοβισμένος). ♦ **ἐπάπταινον πρὸς τὸν Ἴσθμόν** = φοβισμένοι σκέφτονταν να αποπλεύσουν για τον Ἴσθμό της Κορίνθου.
- ⇒ **οἱ Πελοποννήσιοι:** ουσ. β' κλ., αρσ. γένους, ονομ. πληθ., οἱ Πελοποννήσιοι, τῶν Πελοποννησίων (= οι κάτοικοι της Πελοποννήσου).
- ⇒ **πρός:** πρόθεση κύρια. Συντάσσεται και με τις τρεις πλάγιες πτώσεις:
 + γεν.: δηλώνει το μέρος από το οποίο έρχεται ή προέρχεται κάτι·
 + δοτ.: δηλώνει εγγύτητα (πλησίον)·
 + αιτ.: δηλώνει κίνηση προς κάποιον τόπο ή κατεύθυνση (= προς, σε).

- ⇒ **τὸν Ἴσθμόν:** ουσ. β' κλ., αρσ. γένους, αιτιατ. εν., ὁ Ἴσθμός, τοῦ Ἴσθμοῦ (= ο Ἴσθμός της Κορίνθου).
- ⇒ **ἐνθα:** επίρρ. δεικτικό με σημασία τοπική (= εκεί, σε αυτό σημείο) ή χρονική (= τότε) ή αναφορικό με σημασία τοπική (= όπου) ή χρονική (= τότε που). Εδώ η σημασία του ἐνθα είναι μεταφορική (= μέσα σε αυτή την κατάσταση, ενώ έτσι είχε η κατάσταση).
- ⇒ **δή:** σύνδ. συμπερασματικός (= λοιπόν). Συνδέει νοηματικά με τα προηγούμενα και δεν εισάγει δευτερεύουσες προτάσεις.
- ⇒ **ὁ Θεμιστοκλῆς:** ουσ. γ' κλ., αρσ. γένους, ονομ. εν., ὁ Θεμιστοκλῆς, τοῦ Θεμιστοκλέους. Για την κλίση του βλ. ΠΙΝΑΚΑ 1, σελ. 68.
- ⇒ **ἐβουλεύετο:** οριστ. παρατ. μ.φ., γ' εν., του ρήμ. βουλεύομαι (= σκέπτομαι κάτι, σχεδιάζω, αποφασίζω). Το ενεργ. βουλεύω (= κρίνω, σκέπτομαι).
- ◆ ΣΥΝΤ.: + αιτ. (= αποφασίζω κάτι)
 - ◆ **Ε.Φ.:** ΕΝΣ. βουλεύω, ΠΡΤ. ἐβούλευον, ΜΕΛΛ. βουλεύσω, ΑΟΡ. ἐβούλευσα, ΠΡΚ. βεβούλευκα, ΥΠΡΣ. ἐβεβουλεύκειν.
 - ◆ **Μ.Φ.:** ΕΝΣ. βουλεύομαι, ΠΡΤ. ἐβουλευόμην, ΜΕΛΛ. βουλεύσομαι, ΑΟΡ. ἐβουλευσάμην, ΠΡΚ. βεβούλευμαι.
 - ◆ ΟΜΟΡΡΙΖΑ: βούλευμα, βουλευτής, βουλευτήριο, βουλή.
- ⇒ **συνετίθει:** οριστ. παρατ. ε.φ., γ' εν., του ρήμ. συντίθημι (= σχεδιάζω, συνθέτω, καταστρώνω). ◆ ΣΥΝΤ.: + αιτ.
- ◆ ΟΜΟΡΡΙΖΑ: συνθέτω, συνθέτης, σύνθεση, σύνθετος, συνθήκη.
- ⇒ **τὴν πραγματείαν:** ουσ. α' κλ., θηλ. γένους, αιτιατ. εν., ἡ πραγματεία, τῆς πραγματείας (= μελέτη· θέμα, σχέδιο). Για την κλίση του βλ. ΠΙΝΑΚΑ 1, σελ. 67.
- ◆ ΟΜΟΡΡΙΖΑ: πραγματεύομαι, διαπραγματεύομαι, διαπραγματευτής.
- ⇒ **περί:** πρόθεση κύρια. Συντάσσεται και με τις τρεις πλάγιες πτώσεις:
- + γεν.: σημαίνει «γύρω από», κυριολεκτικά ή μεταφορικά (αναφορά κ.ά).
 - + δοτ.: σημαίνει περίπου ό,τι η περί + γεν., αλλά δεν είναι τόσο συχνή
 - + αιτ.: δηλώνει κίνηση γύρω από κάτι κυριολεκτικά ή μεταφορικά.
- ⇒ **τὸν Σίικιννον:** ουσ. β' κλ., αρσ. γένους, αιτιατ. εν., ὁ Σίικιννος, τοῦ Σικίννου.
- ⇒ **ἦν:** οριστ. παρατ., γ' εν., του ρήμ. εἶμι (= είμαι).
- ◆ ΕΝΣ. εἶμί, ΠΡΤ. ἦ(ν), ΜΕΛΛ. ἔσομαι, ΑΟΡ. ἐγενόμην, ΠΡΚ. γέγονα, ΥΠΡΣ. ἐγεγόνην.
- ⇒ **δέ:** σύνδ. αντιθετικός (= αλλά, και).
- ⇒ **τῷ γένει:** ουσ. γ' κλ., ουδ. γένους, δοτ. εν., τὸ γένος, τοῦ γένους (= καταγωγή, γενιά).

- ⇒ **μέν:** σύνδ. αντιθετικός (= όμως, από τη μια πλευρά, βέβαια). Βλ. και ΜΕΤΑΦΡΑΣΤΙΚΕΣ ΕΠΙΣΗΜΑΝΣΕΙΣ, σελ. 14.
- ⇒ **Πέρσης:** ουσ. α' κλ., αρσ. γένους, ονομ. εν., *ὁ Πέρσης, τοῦ Πέρσου* (= αυτός που κατάγεται από την Περσία, ο Πέρσης). Για την κλίση του βλ. ΠΙΝΑΚΑ 1, σελ. 67.
- ⇒ **αἰχμάλωτος:** ουσ. β' κλ., αρσ. γένους, ονομ. εν., *ὁ αἰχμάλωτος, τοῦ αἰχμάλωτου* (= αυτός που πιάστηκε από τους εχθρούς στον πόλεμο, ο αιχμάλωτος). Το ουσ. προέρχεται από το επίθετο *ὁ/ἡ αἰχμάλωτος, τὸ αἰχμάλωτον*.
- ⇒ **εὔνους:** επίθ. συνηρημένο β' κλ., αρσ. γένους, ονομ. εν., *ὁ/ἡ, εὔνους, τὸ εὔνονν* (= ευμενής, ευνοϊκός, φιλικός). ♦ **εὔνους τῷ Θεμιστοκλεῖ** = φιλικός προς τον Θεμιστοκλή, συμπαθούσε τον Θεμιστοκλή.
♦ ΟΜΟΡΡΙΖΑ: εύνοια, ευνοϊκός.
- ⇒ **τῷ Θεμιστοκλεῖ:** ουσ. γ' κλ., αρσ. γένους, δοτ. εν., *ὁ Θεμιστοκλής*.
- ⇒ **καί:** σύνδ. συμπλεκτικός (= και).
- ⇒ **τῶν τέκνων:** ουσ. β' κλ., ουδ. γένους, γεν. πληθ., *τὸ τέκνον, τοῦ τέκνου* (= το παιδί). Για την κλίση του βλ. ΠΙΝΑΚΑ 1, σελ. 68.
- ⇒ **αὐτοῦ:** αντων. οριστική ή επαναληπτική, αρσ. γένους, γεν. εν., *αὐτός, αὐτή, αὐτό*. Εδώ, *αὐτοῦ* = *τοῦ Θεμιστοκλέους* (επαναληπτική).
- ⇒ **παιδαγωγός:** ουσ. β' κλ., αρσ. γένους, ονομ. εν., *ὁ παιδαγωγός, τοῦ παιδαγωγοῦ* (= αυτός που επιτηρεῖ τα παιδιά και είναι υπεύθυνος για την ανατροφή τους, ο παιδαγωγός).
- ⇒ **τούτον:** αντων. δεικτική, αρσ. γένους, αιτιατ. εν., *οὗτος, αὕτη, τούτο* (= αυτός, αυτή, αυτό). Για την κλίση της βλ. ΠΙΝΑΚΑ 3, σελ. 25.
- ⇒ **ἐκπέμπει:** οριστ. ενεστ. ε.φ., γ' εν., του ρήμ. *ἐκπέμπω* (= στέλνω).
♦ **Ε.Φ.:** ΕΝΣ. *πέμπω*, ΠΡΤ. *ἔπεμπον*, ΜΕΛΛ. *πέμψω*, ΑΟΡ. *ἔπεμψα*, ΠΡΚ. *πέπομφα*, ΥΠΡΣ. *ἐπεπόμφειν*.
Μ.Φ.: ΕΝΣ. *πέμπομαι*, ΠΡΤ. *ἐπεπόμην*, ΜΕΛΛ. *πέμψομαι*, ΑΟΡ. *ἐπεμψάμην*, ΠΡΚ. *πέπεμμαι*, ΥΠΡΣ. *ἐπεπέμμην*.
♦ ΟΜΟΡΡΙΖΑ: πομπή, εκπομπή, αποπομπή, παραπομπή, νηοπομπή, αποδιοπομπαίος (τράγος).
- ⇒ **τὸν Ξέρξην:** ουσ. α' κλ., αρσ. γένους, αιτιατ. εν., *ὁ Ξέρξης, τοῦ Ξέρξου*.
- ⇒ **κρυφα:** επίρρ. τροπικό (= κρυφά, μυστικά).
- ⇒ **κελεύσας:** μτχ. αορ. ε.φ., αρσ. γένους, ονομ. εν., του ρήμ. *κελεύω* (= διατάζω, συμβουλεύω, προτρέπω). Για την κλίση της βλ. ΠΙΝΑΚΑ 4, σελ. 70.
♦ **Ε.Φ.:** ΕΝΣ. *κελεύω*, ΠΡΤ. *ἐκέλευον*, ΜΕΛΛ. *κελεύσω*, ΑΟΡ. *ἐκέλευσα*, ΠΡΚ. *κεκέλευκα*, ΥΠΡΣ. [*ἐκεκελεύκειν*].

Μ.Φ.: ΕΝΣ. *κελεύομαι*, ΠΡΤ. *έκελευόμην*, ΜΕΛΛ. *κελεύσομαι*, ΑΟΡ. *έκελευσάμην*, ΠΡΚ. *κεκέλευσμαι*.

◆ ΟΜΟΡΡΙΖΑ: *κέλευσμα*, *κελευστής*, *κελευστικός*.

⇒ **λέγειν:** απαρέμφ. ενεστ. ε.φ., του ρήμ. *λέγω* (= λέω, αναφέρω).

◆ **Ε.Φ.:** ΕΝΣ. *λέγω*, ΠΡΤ. *έλεγον*, ΜΕΛΛ. *λέξω*, *έρω*, ΑΟΡ. *έλεξα*, *είπα*, *είπον*, ΠΡΚ. *είρηκα*, ΥΠΡΣ. *ειρήκειν*.

◆ ΟΜΟΡΡΙΖΑ: *λέξι*, *λόγος*, *λεκτικός*, *διάλογος*, *αντίλογος*.

⇒ **ότι:** σύνδ. ειδικός (= ότι, πως).

⇒ **ό στρατηγός:** ουσ. β΄ κλ., αρσ. γένους, ονομ. εν., *ό στρατηγός, του στρατηγού* (= ο στρατηγός, αρχηγός στρατεύματος).

⇒ **τών Ἀθηναίων:** ουσ. β΄ κλ., αρσ. γένους, γεν. πληθ., *ό Ἀθηναίος, του Ἀθηναίου* (= που κατάγεται από την Αθήνα, που έχει σχέση με την Αθήνα).

⇒ **αἰρούμενος:** μτχ. ενεστ. μ.φ., αρσ. γένους, ονομ. εν., του συνηρ. ρήμ. *αἰρέομαι*, *αἰροῦμαι* (= προτιμώ, παίρνω το μέρος). ◆ Το ενεργ. *αἰρέω*, *αἰρώ* = αρπάζω, κερδίζω, συλλαμβάνω (κάτι έμψυχο), κυριεύω (κάτι άψυχο). Ως παθητικό του *αἰρέω*, *αἰρώ* συνήθως χρησιμοποιείται το *άλίσκομαι* (= συλλαμβάνομαι, κυριεύομαι). Το *αἰρέομαι*, *αἰροῦμαι* ως παθητικό = εκλέγομαι, επιλέγομαι.

◆ ΟΜΟΡΡΙΖΑ: *αἵρεση*, *αναίρεση*, *προαίρεση*, *αιρετός*, *αιρετικός*, *προαιρετικός*, *αρχαιρεσίες*, *αφαίρεση*.

⇒ **βασιλέως:** ουσ. γ΄ κλ., αρσ. γένους, γεν. εν., *ό βασιλεύς, του βασιλέως* (= ο βασιλιάς). Για την κλίση του βλ. ΠΙΝΑΚΑ 1, σελ. 68.

⇒ **έξαγγέλλει:** οριστ. ενεστ. ε.φ., γ΄ εν., του ρήμ. *έξαγγέλλω* (= διακηρύσσω, προδίδω μυστικό, στέλνω πληροφορία).

◆ **Ε.Φ.:** ΕΝΣ. *έξαγγέλλω*, ΠΡΤ. *έξηγγέλλον*, ΜΕΛΛ. *έξαγγελώ*, ΑΟΡ. *έξηγγειλα*, ΠΡΚ. *έξηγγελα*, ΥΠΡΣ. *έξηγγέλκειν*.

Μ.Φ.: ΕΝΣ. *έξαγγέλλομαι*, ΠΡΤ. *έξηγγελλόμην*, ΜΕΛΛ. *έξαγγελλήσομαι*, ΑΟΡ. *έξηγγειλάμην*, ΠΡΚ. *έξηγγέλμαι*, ΥΠΡΣ. *έξηγγέλμην*.

◆ ΟΜΟΡΡΙΖΑ: *εξάγγελος*, *εξαγγελία*.

⇒ **πρώτος:** επίθ. αριθμητικό τακτικό, β΄ κλ., αρσ. γένους, ονομ. εν., *ό πρώτος, ή πρώτη, τó πρώτον* (= πρώτος στη σειρά, πρώτος).

⇒ **αὐτό:** αντων. οριστική ή επαναληπτική, αρσ. γένους, δοτ. εν., *αὐτός, αὐτή, αὐτό* (= αυτός). Εδώ, *αὐτό* = *τῶ βασιλεί* (επαναληπτική).

⇒ **τούς Ἕλληνας:** ουσ. γ΄ κλ., αρσ. γένους, αιτιατ. πληθ., *ό Ἕλληνα, του Ἕλληνα*. Για την κλίση του βλ. ΠΙΝΑΚΑ 1, σελ. 68.

- ⇒ **ἀποδιδράσκοντας:** μτχ. ενεστ. ε.φ., αρσ. γένους, αιτιατ. πληθ., του ρήμ. *ἀποδιδράσκω* (= διαφεύγω, δραπετεύω, προσπαθώ να ξεφύγω).
- ⇒ **διακελεύεται:** οριστ. ενεστ. μ.φ., γ' εν., του αποθ. ρήμ. *διακελεύομαι* (= παραινών, συμβουλεύω· δίνω διαταγές, διευθύνω). ♦ ΣΥΝΤ.: + αιτ. προσώπου (αντικ. άμεσο) + αιτ. πράγματος ή τελ. απαρέμφ. (αντικ. έμμεσο).
- ⇒ **ὧ:** αντων. αναφορική, αρσ. γένους, δοτ. εν., *ὧς, ἧ, ὃ* (= ο οποίος, η οποία, το οποίο). Για την κλίση της βλ. ΠΙΝΑΚΑ 3, σελ. 69. ♦ Η εμπρόθετη αναφορική έκφραση *ἐν ᾧ*, που δηλώνει το χρονικό διάστημα μέσα στο οποίο γίνεται κάτι, εισάγει δευτερεύουσα χρονική πρόταση του σύγχρονου.
- ⇒ **ταράττονται:** οριστ. ενεστ. μ.φ., γ' πληθ., του ρήμ. *ταράττομαι* (= ταράζομαι, βρίσκομαι σε σύγχυση).
♦ **Ε.Φ.:** ΕΝΣ. *ταράττω*, ΠΡΤ. *ετάραττον*, ΜΕΛΛ. *ταράξω*, ΑΟΡ. *ετάραξα*, ΠΡΚ. [*τετάραχα*], ΥΠΡΣ. [*έτεταράχειν*].
Μ.Φ.: ΕΝΣ. *ταράττομαι*, ΠΡΤ. *έταραττόμην*, ΜΕΛΛ. *ταράξομαι*, ΑΟΡ. *ετάραχθην*, ΠΡΚ. *τετάραγμα*, ΥΠΡΣ. *έτεταράγμην*.
- ⇒ **τῶν πεζῶν:** επίθ. β' κλ., αρσ. γένους, γεν. πληθ., *ὁ πεζός, ἡ πεζή, τὸ πεζόν* (= ο πεζός· ο πεζός μαχητής, ο πεζικάριος· ο πεζικός στρατός).
- ⇒ **χωρίς:** πρόθ. καταχρηστική. Συντάσσεται με γενική και έχει τη σημασία «χωριστά από κάποιον ή κάτι», «χωρίς κάποιον ή κάτι».
- ⇒ **ὄντες:** μτχ. ενεστ., αρσ. γένους, ονομ. πληθ., του ρήμ. *εἶμι* (= είμαι).
- ⇒ **ἐπιθέσθαι:** απαρέμφ. αορ. β' μ.φ., του ρήμ. *ἐπιτίθεμαι* (= επιτίθεμαι).
♦ ΟΜΟΡΡΙΖΑ: επίθεση, επίθετο, επιθετικός.
- ⇒ **διαφθείραι:** απαρέμφ. αορ. ε.φ., του ρήμ. *διαφθείρω* (= καταστρέφω, διαφθείρω, εξοντώνω). ♦ ΣΥΝΤ.: + αιτ.
♦ **Ε.Φ.:** *διαφθείρω*, ΠΡΤ. *διέφθειρον*, ΜΕΛΛ. *διαφθερώ*, ΑΟΡ. *διέφθειρα*, ΠΡΚ. *διέφθαρα*, ΥΠΡΣ. *διεφθάρκειν*.
Μ.Φ.: *διαφθείρομαι*, ΠΡΤ. *διεφθειρόμην*, ΜΕΛΛ. *διαφθεροῦμαι*, ΠΡΚ. *διέφθαρομαι*, ΥΠΡΣ. *διεφθάρμην*.
♦ ΟΜΟΡΡΙΖΑ: διαφθορά, διαφθορέας, φθείρα (= ψείρα), δολιοφθορά.
- ⇒ **τὴν ναυτικήν:** επίθ. β' κλ., θηλ. γένους, αιτιατ. εν., *ὁ ναυτικός, ἡ ναυτική, τὸ ναυτικόν* (= ναυτικός, θαλασσινός). Για την κλίση του βλ. ΠΙΝΑΚΑ 2, σελ. 69.
- ⇒ **δύναμιν:** ουσ. γ' κλ., θηλ. γένους, αιτιατ. εν., *ἡ δύναμις, τῆς δυνάμεως* (= η δύναμη). Για την κλίση του βλ. ΠΙΝΑΚΑ 1, σελ. 68.
- ⇒ **ταῦτα:** αντων. δεικτική, ουδ. γένους, αιτιατ. πληθ., *οὗτος, αὕτη, τοῦτο* (= αυτός, αυτή, αυτό).
- ⇒ **δ'(έ):** σύνδ. αντιθετικός (= όμως, και).

- ⇒ **ὁ Ξέρξης:** ουσ. α΄ κλ., αρσ. γένους, ονομ. εν., *ὁ Ξέρξης, τοῦ Ξέρξου*.
- ⇒ **ὤς:** μόριο που εδώ συνοδεύει την αιτιολογική μετοχή *λελεγμένα*. Βλ. και ΜΕΤΑΦΡΑΣΤΙΚΕΣ ΕΠΙΣΗΜΑΝΣΕΙΣ, σελ. 59.
- ⇒ **ἀπ' (ὄ):** πρόθ. κύρια. Εδώ έχει πάθει έκθλιψη, επειδή η επόμενη λέξη αρχίζει από φωνήεν: *ἀπ' εὐνοίας = ἀπὸ εὐνοίας*. Συντάσσεται μόνο με γενική και δηλώνει απομάκρυνση από τόπο ή χρονική αφετηρία· μεταφορικά δηλώνει προέλευση, αιτία, ποιητικό αίτιο κ.ά.
- ⇒ **εὐνοίας:** ουσ. α΄ κλ., θηλ. γένους, γεν. εν., *ἡ εὐνοια, τῆς εὐνοίας* (= η φιλική διάθεση, εὐνοια).
- ⇒ **λελεγμένα:** μτχ. παρακ. μ.φ., ουδ. γένους, αιτιατ. πληθ., του ρήμ. *λέγομαι* (= λέγομαι). Για την κλίση της βλ. ΠΙΝΑΚΑ 4, σελ. 70.
- ⇒ **δεξάμενος:** μτχ. αορ. μ.φ., αρσ. γένους, ονομ. εν., του αποθ. ρήμ. *δέχομαι* (= παίρνω κάτι, δέχομαι, αποδέχομαι· νομίζω). Για την κλίση της βλ. ΠΙΝΑΚΑ 4, σελ. 71.
 - ◆ **Μ.Φ.:** ΕΝΣ. *δέχομαι*, ΠΡΤ. *έδεχόμεν*, ΜΕΛΛ. *δέξομαι*, ΑΟΡ. *έδεξάμην*, ΠΡΚ. *δέδεγμα*, ΥΠΡΣ. [*έδεδέγμην*].
- ⇒ **ἤσθη:** οριστ. παθητ. αορ. μ.φ., γ' εν., του αποθ. ρήμ. *ἤδομαι* (= ευχαριστιέμαι, χαίρομαι, νιώθω ικανοποίηση).
 - ◆ ΟΜΟΡΡΙΖΑ: ηδονή, ηδονικός, ηδονισμός.
- ⇒ **εὐθύς:** επίρρ. χρονικό (= αμέσως).
- ⇒ **έξέφερε:** οριστ. παρατ. ε.φ., γ' εν., του ρήμ. *έκφέρω* (= φέρνω, αποκαλύπτω, δίνω διαταγή).
- ⇒ **τοὺς ἡγεμόνας:** ουσ. γ' κλ., αρσ. γένους, αιτιατ. πληθ., *ὁ ἡγεμών, τοῦ ἡγεμόνος* (= κυβερνήτης, αρχηγός, στρατηγός). Για την κλίση του βλ. ΠΙΝΑΚΑ 1, σελ. 68.
- ⇒ **τῶν νεῶν:** ουσ. γ' κλ. ανώμαλο, θηλ. γένους, γεν. πληθ., *ἡ ναῦς, τῆς νεῶς* (= το πλοίο).
- ⇒ **διακοσίαις:** επίθ. αριθμητικό απόλυτο, β' κλ., θηλ. γένους, *οἱ διακόσιοι, αἱ διακοσῖαι, τὰ διακόσια* (= διακόσιοι).
- ⇒ **νασίν:** δοτ. πληθ. του ουσ. *ἡ ναῦς*. Βλ. πιο πάνω, *τῶν νεῶν*.
- ⇒ **ἀναχθέντας:** μτχ. παθ. αορ. μ.φ., αρσ. γένους, αιτιατ. πληθ., του ρήμ. *ἀνάγομαι* (= ανοίγομαι στο πέλαγος, αποπλέω). Το ενεργ. *ἀνάγω* (+ αιτ.) = οδηγώ κάτι σε ψηλότερο μέρος· οδηγώ το πλοίο από την παραλία στο πέλαγος, οδηγώ το πλοίο στο ανοικτό πέλαγος.
 - ◆ ΟΜΟΡΡΙΖΑ: αναγωγή, ανάγωγος, αναγωγικός.

- ⇒ **ἤδη:** επίρρ. χρονικό (= ευθύς αμέσως· ἤδη, πλέον, πια). Βλ. και ΜΕΤΑΦΡΑΣΤΙΚΕΣ ΕΠΙΣΗΜΑΝΣΕΙΣ, σελ. 60.
- ⇒ **διαζώσαι:** απαρέμφ. αορ. ε.φ., του ρήμ. *διαζώννυμι* (= περικυκλώνω, περιβάλλω).
 ♦ ΟΜΟΡΡΙΖΑ: διάζωμα, ζώνη, ζωνάρι, ζωστήρας, εύζωνας.
- ⇒ **τάς νήσους:** ουσ. β' κλ., θηλ. γένους, αιτιατ. πληθ., ἡ *νήσος, τῆς νήσου* (= το νησί). Για την κλίση του βλ. ΠΙΝΑΚΑ 1, σελ. 68.
- ⇒ **ὅπως:** σύνδ. τελικός (= για να).
- ⇒ **ἐκφύγοι:** ευκτ. αορ. β' ε.φ., γ' εν., του ρήμ. *ἐκφεύγω* (= διαφεύγω, ξεφεύγω, γλιτώνω).
 ♦ **Ε.Φ.:** *ἐκφεύγω*, ΠΡΤ. *ἐξέφευγον*, ΜΕΛΛ. *ἐκφεύξομαι, ἐκφευξοῦμαι*, ΑΟΡ. *ἐξέφευγον*, ΠΡΚ. *ἐκπέφευγα*, ΥΠΡΣ. *ἐξεπεφεύγειν*.
- ⇒ **μηδεῖς:** αντων. αόριστη επιμεριστική, αρσ. γένους, ονομ. εν., *μηδεῖς, μηδεμία, μηδέν* (= κανένας, καμία, κανένα). Για την κλίση της βλ. ΠΙΝΑΚΑ 3, σελ. 479.

9

ΠΙΝΑΚΕΣ ΚΛΙΣΗΣ

ΠΙΝΑΚΑΣ 1: ΚΛΙΣΗ ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΩΝ

α' κλίση	ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ			
ονομ.	ή	πραγματεία	ὁ	Πέρσης
γεν.	τῆς	πραγματείας	τοῦ	Πέρσου
δοτ.	τῇ	πραγματεία	τῷ	Πέρση
αιτ.	τήν	πραγματεῖαν	τόν	Πέρσην
κλητ.	(ὦ)	πραγματεία	(ὦ)	Πέρσα ³

α' κλίση	ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ			
ονομ.	αἱ	πραγματεῖαι	οἱ	Πέρσαι
γεν.	τῶν	πραγματειῶν	τῶν	Περσῶν
δοτ.	ταῖς	πραγματεῖαις	τοῖς	Πέρσαις
αιτ.	τάς	πραγματείας	τούς	Πέρσας
κλητ.	(ὦ)	πραγματεῖαι	(ὦ)	Πέρσαι

3. Το ουσ. ὁ Πέρσης σχηματίζει την κλητ. ενικού με κατάληξη -α και όχι -η, γιατί είναι όνομα εθνικό.

β' κλίση	ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ			
ονομ.	τὸ	τέκνον	ἡ	νήσος
γεν.	τοῦ	τέκνου	τῆς	νήσου
δοτ.	τῷ	τέκνῳ	τῇ	νήσῳ
αιτ.	τὸ	τέκνον	τὴν	νήσον
κλητ.	(ὦ)	τέκνον	(ὦ)	νήσε

β' κλίση	ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ			
ονομ.	τὰ	τέκνα	αἱ	νήσοι
γεν.	τῶν	τέκνων	τῶν	νήσων
δοτ.	τοῖς	τέκνοις	ταῖς	νήσοις
αιτ.	τὰ	τέκνα	τάς	νήσους
κλητ.	(ὦ)	τέκνα	(ὦ)	νήσοι

γ' κλίση	ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ							
ονομ.	ὁ	Θεμιστοκλῆς	ὁ	βασιλεὺς	ὁ	Ἕλλην	ὁ	ἡγεμὼν
γεν.	τοῦ	Θεμιστοκλέους	τοῦ	βασιλέως	τοῦ	Ἕλληνο	τοῦ	ἡγεμόνο
δοτ.	τῷ	Θεμιστοκλεῖ	τῷ	βασιλεῖ	τῷ	Ἕλληνι	τῷ	ἡγεμόνι
αιτ.	τὸν	Θεμιστοκλέα	τὸν	βασιλέα	τὸν	Ἕλληνα	τὸν	ἡγεμόνα
κλητ.	(ὦ)	Θεμιστόκλει	(ὦ)	βασιλεῦ	(ὦ)	Ἕλλην	(ὦ)	ἡγεμῶν

γ' κλίση	ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ							
ονομ.	οἱ	Θεμιστοκλεῖς	οἱ	βασιλεῖς	οἱ	Ἕλληνες	οἱ	ἡγεμόνες
γεν.	τῶν	Θεμιστοκλέων	τῶν	βασιλέων	τῶν	Ἑλλήνων	τῶν	ἡγεμόνων
δοτ.		—	τοῖς	βασιλεῦσι(ν)	τοῖς	Ἕλλησι(ν)	τοῖς	ἡγεμόσι(ν)
αιτ.		τοὺς Θεμιστοκλεῖς	τοὺς	βασιλέας	τοὺς	Ἕλληνας	τοὺς	ἡγεμόνας
κλητ.	(ὦ)	Θεμιστοκλεῖς	(ὦ)	βασιλεῖς	(ὦ)	Ἕλληνες	(ὦ)	ἡγεμόνες

γ' κλίση	ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ			ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ		
ονομ.	ἡ	δύναμις	αἱ	δυνάμεις		
γεν.	τῆς	δυνάμεως	τῶν	δυνάμεων		
δοτ.	τῇ	δυνάμει	ταῖς	δυνάμεσι(ν)		
αιτ.	τὴν	δύναμιν	τάς	δυνάμεις		
κλητ.	(ὦ)	δύναμι	(ὦ)	δυνάμεις		

ΠΙΝΑΚΑΣ 2: ΚΛΙΣΗ ΕΠΙΘΕΤΟΥ

β' κλίση	ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ		
	αρσενικό	θηλυκό	ουδέτερο
ονομ.	ὁ ναυτικός	ἡ ναυτική	τὸ ναυτικόν
γεν.	τοῦ ναυτικοῦ	τῆς ναυτικῆς	τοῦ ναυτικοῦ
δοτ.	τῷ ναυτικῷ	τῇ ναυτικῇ	τῷ ναυτικῷ
αιτ.	τόν ναυτικόν	τήν ναυτικὴν	τὸ ναυτικόν
κλητ.	(ὦ) ναυτικὲ	(ὦ) ναυτικῆ	(ὦ) ναυτικόν

β' κλίση	ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ		
	αρσενικό	θηλυκό	ουδέτερο
ονομ.	οἱ ναυτικοί	αἱ ναυτικαί	τὰ ναυτικά
γεν.	τῶν ναυτικῶν	τῶν ναυτικῶν	τῶν ναυτικῶν
δοτ.	τοῖς ναυτικοῖς	ταῖς ναυτικαῖς	τοῖς ναυτικοῖς
αιτ.	τούς ναυτικούς	τάς ναυτικάς	τὰ ναυτικά
κλητ.	(ὦ) ναυτικοί	(ὦ) ναυτικαί	(ὦ) ναυτικά

ΠΙΝΑΚΑΣ 3: ΚΛΙΣΗ ΑΝΤΩΝΥΜΙΑΣ

	ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ		
	αρσενικό	θηλυκό	ουδέτερο
ονομ.	ὄς	ἡ	ὄ
γεν.	οὔ	ἡς	οὔ
δοτ.	ῶ	ῆ	ῶ
αιτ.	ὄν	ἡν	ὄ
κλητ.	—	—	—

	ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ		
	αρσενικό	θηλυκό	ουδέτερο
ονομ.	οἶ	αἶ	ἄ
γεν.	ῶν	ῶν	ῶν
δοτ.	οῖς	αῖς	οῖς
αιτ.	οὓς	ἄς	ἄ
κλητ.	—	—	—

ΠΙΝΑΚΑΣ 4: ΚΛΙΣΗ ΜΕΤΟΧΩΝ

	ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ					
	αρσενικό		θηλυκό		ουδέτερο	
ονομ.	ὁ	κελεύσας	ἡ	κελεύσασα	τὸ	κελεύσαν
γεν.	τοῦ	κελεύσαντος	τῆς	κελευσάσης	τοῦ	κελεύσαντος
δοτ.	τῷ	κελεύσαντι	τῇ	κελευσάσῃ	τῷ	κελεύσαντι
αιτ.	τόν	κελεύσαντα	τήν	κελεύσασαν	τὸ	κελεύσαν
κλητ.	(ὦ)	κελεύσας	(ὦ)	κελεύσασα	(ὦ)	κελεύσαν

	ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ					
	αρσενικό		θηλυκό		ουδέτερο	
ονομ.	οἱ	κελεύσαντες	αἱ	κελεύσασαι	τὰ	κελεύσαντα
γεν.	τῶν	κελευσάντων	τῶν	κελευσασῶν	τῶν	κελευσάντων
δοτ.	τοῖς	κελεύσασι(ν)	ταῖς	κελευσάσαις	τοῖς	κελεύσασι(ν)
αιτ.	τούς	κελεύσαντας	τάς	κελευσάσας	τὰ	κελεύσαντα
κλητ.	(ὦ)	κελεύσαντες	(ὦ)	κελεύσασαι	(ὦ)	κελεύσαντα

	ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ					
	αρσενικό		θηλυκό		ουδέτερο	
ονομ.	ὁ	λελεγμένος	ἡ	λελεγμένη	τὸ	λελεγμένον
γεν.	τοῦ	λελεγμένου	τῆς	λελεγμένης	τοῦ	λελεγμένου
δοτ.	τῷ	λελεγμένῳ	τῇ	λελεγμένῃ	τῷ	λελεγμένῳ
αιτ.	τόν	λελεγμένον	τήν	λελεγμένην	τὸ	λελεγμένον
κλητ.	(ὦ)	λελεγμένε	(ὦ)	λελεγμένη	(ὦ)	λελεγμένον

	ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ					
	αρσενικό		θηλυκό		ουδέτερο	
ονομ.	οἱ	λελεγμένοι	αἱ	λελεγμέναι	τὰ	λελεγμένα
γεν.	τῶν	λελεγμένων	τῶν	λελεγμένων	τῶν	λελεγμένων
δοτ.	τοῖς	λελεγμένοις	ταῖς	λελεγμέναις	τοῖς	λελεγμένοις
αιτ.	τούς	λελεγμένους	τάς	λελεγμένας	τὰ	λελεγμένα
κλητ.	(ὦ)	λελεγμένοι	(ὦ)	λελεγμέναι	(ὦ)	λελεγμένα

	ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ					
	αρσενικό		θηλυκό		ουδέτερο	
ονομ.	ὁ	δεξάμενος	ἡ	δεξαμένη	τὸ	δεξάμενον
γεν.	τοῦ	δεξαμένου	τῆς	δεξαμένης	τοῦ	δεξαμένου
δοτ.	τῷ	δεξαμένῳ	τῇ	δεξαμένη	τῷ	δεξαμένῳ
αιτ.	τὸν	δεξάμενον	τὴν	δεξαμένην	τὸ	δεξάμενον
κλητ.	(ὦ)	δεξάμενε	(ὦ)	δεξαμένη	(ὦ)	δεξάμενον

	ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ					
	αρσενικό		θηλυκό		ουδέτερο	
ονομ.	οἱ	δεξάμενοι	αἱ	δεξάμεναι	τὰ	δεξάμενα
γεν.	τῶν	δεξαμένων	τῶν	δεξαμένων	τῶν	δεξαμένων
δοτ.	τοῖς	δεξαμένοις	ταῖς	δεξαμέναις	τοῖς	δεξαμένοις
αιτ.	τούς	δεξαμένους	τάς	δεξαμένας	τὰ	δεξάμενα
κλητ.	(ὦ)	δεξάμενοι	(ὦ)	δεξάμεναι	(ὦ)	δεξάμενα

ΠΙΝΑΚΑΣ 5: ΧΡΟΝΙΚΕΣ ΑΝΤΙΚΑΤΑΣΤΑΣΕΙΣ

ενεστ.	προσφερόμενος	ἀποκρύπτει	βουλεύεται
παρτ.	—	ἀπέκρυπτε(ν)	ἐβουλεύετο
μέλλ.	προσοισόμενος	ἀποκρύψει	βουλεύσεται
σὸρ.	προσενεγκάμενος	ἀπέκρυψε(ν)	ἐβουλεύσατο
παρκα.	προσενηνεγμένος	ἀποκέκρυφε(ν)	βεβούλευται
υπερσ.	—	ἀπεκεκρύφει	ἐβεβούλευτο

ενεστ.	ἔστι	ἐκπέμπει	κελεύων	λέγειν
παρτ.	ἦν	ἐξέπεμπε(ν)	—	—
μέλλ.	ἔσται	ἐκπέμψει	κελεύσων	λέξειν, ἐρεῖν
σὸρ.	ἐγένετο (β')	ἐξέπεμψε(ν)	κελεύσας	λέξει, εἰπεῖν (β')
παρκα.	γέγονε(ν)	ἐκπέπομφε(ν)	κεκελευκῶς	εἰρηκέναι
υπερσ.	ἐγεγόνει	ἐξεπεπόμφει	—	—

ενεστ.	ἐξαγγέλλει	ἀποδιδράσκοντας
παρτ.	ἐξήγγελλε(ν)	—
μέλλ.	ἐξαγγελεῖ	ἀποδρασσομένουσ
σὸρ.	ἐξήγγειλε(ν)	ἀποδράντας (β')
παρκα.	ἐξήγγελλε(ν)	ἀποδεδρακότας
υπερσ.	ἐξηγγέλκει	—

ενεστ.	διακελεύεται	ταράττονται	ὄντες
παρ.τ.	διεκελεύετο	ἐταράττοντο	—
μέλλ.	διακελεύσεται	ταράξονται	ἐσόμενοι
αόρ.	διεκελεύσατο	ἐταράχθησαν (παθ.)	γενόμενοι (β')
παρακ.	διακεκέλευσται	τεταραγμένοι εἰσὶ	γεγονότες
υπερσ.	διεκεκέλευστο	τεταραγμένοι ἦσαν	—

ενεστ.	διαφθείρειν	δεχόμενος	ἐκφέρει	ἐκφεύγει
παρ.τ.	—	—	ἐξέφερε(ν)	—
μέλλ.	διαφθερεῖν	δεξόμενος	ἐξοίσει	ἐκφευξοίτο, ἐκφευξοίτο
αόρ.	διαφθείραι	δεξάμενος	ἐξήνεγκε(ν)	ἐκφύγει (β')
παρακ.	διεφθαρκέναι	δεδεγμένος	ἐξενήνοχε(ν)	ἐκπεφευγώς εἶη
υπερσ.	—	—	ἐξενήνοχει	—

ΠΙΝΑΚΑΣ 6: ΕΓΚΛΙΤΙΚΕΣ ΑΝΤΙΚΑΤΑΣΤΑΣΕΙΣ ΚΑΙ ΟΝΟΜΑΤΙΚΟΙ ΤΥΠΟΙ

οριστ.	ἀπέκρυψε(ν)	ἐκπέμπει	ἐξαγγέλλει
υποτ.	ἀποκρύψει	ἐκπέμπη	ἐξαγγέλλη
ευκτ.	ἀποκρύψει /-ειε(ν)	ἐκπέμποι	ἐξαγγέλλοι
προστ.	ἀποκρυψάτω	ἐκπεμπέτω	ἐξαγγελλέτω
απαρ.	ἀποκρύψαι (ῦ)	ἐκπέμπειν	ἐξαγγέλλειν
μτχ.	ἀποκρύψας /-ασα /-αν	ἐκπέμπων /-ουσα /-ον	ἐξαγγέλλων /-ουσα /-ον

οριστ.	διακελεύεται	ταράττονται	ἐξέφυγε(ν)
υποτ.	διακελεύηται	ταράττωνται	ἐκφύγη
ευκτ.	διακελεύοιτο	ταράττειντο	ἐκφύγοι
προστ.	διακελεύέσθω	ταραττέσθων /-έσθωσαν	ἐκφυγέτω
απαρ.	διακελεύεσθαι	ταράττεσθαι	ἐκφυγείν
μτχ.	διακελευόμενος /-η /-ον	ταραττόμενος /-η /-ον	ἐκφυγών /-οῦσα /-ὸν

10

ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ

► *Ἄλλὰ πάλιν ἐπάπαινον οἱ Πελοποννήσιοι πρὸς τὸν Ἴσθμόν*: κύρια πρόταση.

ἐπάπαινον: ρήμ. • *οἱ Πελοποννήσιοι*: υποκ. του *ἐπάπαινον* • *πρὸς τὸν Ἴσθμόν*: εμπρόθ. προσδ. κατεύθυνσης σε τόπο στο *ἐπάπαινον*.

► **ἐπεὶ τῶν πολεμίων ὁ στόλος τῆ Ἄττικῆ κατὰ τὸ Φαληρικὸν προσφερόμενος τοὺς πέριξ ἀπέκρουσεν αἰγιαλοῦς:** δευτερεύουσα (επιρρ.) χρονική πρόταση· εξαρτάται ἀπὸ τὴν κύρια πρόταση Ἄλλὰ πάλιν [...] Ἴσθμόν.

ἀπέκρουσεν: ρήμ. • **ὁ στόλος:** υποκ. τοῦ ἀπέκρουσεν • **τῶν πολεμίων:** γεν. κτητική στο ὁ στόλος • **τοὺς αἰγιαλοῦς:** αντικ. τοῦ ἀπέκρουσεν • **(τοὺς) πέριξ:** επιθ. προσδ.⁴ στο αἰγιαλοῦς (το ἐπίρρ. πέριξ δηλώνει τόπο) • **προσφερόμενος:** τροπική (ἢ χρονική) μτχ., συνημμένη στο ὁ στόλος • **τῆ Ἄττικῆ:** αντικ. τῆς μτχ. προσφερόμενος • **κατὰ τὸ Φαληρικόν:** εμπρόθ. προσδ. τόπου στη μτχ. προσφερόμενος.

► **Ἐνθα δὴ ὁ Θεμιστοκλῆς ἐβουλεύετο:** κύρια πρόταση.

ἐβουλεύετο: ρήμ. • **ὁ Θεμιστοκλῆς:** υποκ. τοῦ ἐβουλεύετο • **ἐνθα:** επιρρ. προσδ. που δηλώνει τις συνθήκες μέσα στις οποίες γινόταν ἡ πράξις τοῦ ρήματος ἐβουλεύετο.

► **καὶ συνετίθει τὴν περὶ τὸν Σίκιννον πραγματείαν:** κύρια πρόταση.

συνετίθει: ρήμ. • **ὁ Θεμιστοκλῆς:** υποκ. τοῦ συνετίθει • **τὴν πραγματείαν:** αντικ. τοῦ συνετίθει • **(τὴν) περὶ τὸν Σίκιννον:** επιθ. προσδ.⁴ στο πραγματείαν (ο εμπρόθ. προσδ. δηλώνει ἀναφορά).

► **Ἦν δὲ τῷ μὲν γένει Πέρσης ὁ Σίκιννος, αἰχμάλωτος, εὐνους δὲ τῷ Θεμιστοκλεὶ καὶ τῶν τέκνων αὐτοῦ παιδαγωγός:** κύρια πρόταση.

ἦν: ρήμα • **ὁ Σίκιννος:** υποκ. τοῦ ἦν • **Πέρσης / αἰχμάλωτος / εὐνους / παιδαγωγός:** κατηγορ. στο ὁ Σίκιννος • **τῷ γένει:** δοτ. τῆς ἀναφορᾶς στο Πέρσης • **τῷ Θεμιστοκλεὶ:** δοτ. ἀντικειμενική στο εὐνους • **τῶν τέκνων:** γεν. ἀντικειμενική στο παιδαγωγός • **αὐτοῦ:** γεν. κτητική στο τέκνων.

► **Τοῦτον ἐκπέμπει πρὸς τὸν Ξέρξην κρύφα, κελεύσας λέγειν:** κύρια πρόταση.

ἐκπέμπει: ρήμ. • **ενν. ὁ Θεμιστοκλῆς:** υποκ. τοῦ ἐκπέμπει • **τοῦτον:** αντικ. τοῦ ἐκπέμπει • **πρὸς τὸν Ξέρξην:** εμπρόθ. προσδ. κατεύθυνσης σε πρόσωπο στο ἐκπέμπει • **κρύφα:** επιρρ. προσδ. τρόπου στο ἐκπέμπει • **κελεύσας:** χρονική μτχ., συνημμένη στο υποκ. τοῦ ἐκπέμπει • **ενν. τοῦτον:** αντικ. (άμεσο) τῆς μτχ. κελεύσας και υποκ. τοῦ λέγειν • **λέγειν:** τελικό ἀπαρέμφ., αντικ. τῆς μτχ. κελεύσας.

► **ὅτι Θεμιστοκλῆς ὁ τῶν Ἀθηναίων στρατηγὸς αἰρούμενος τὰ βασιλέως ἐξαγγέλλει πρῶτος αὐτῷ τοὺς Ἑλληνας ἀποδιδράσκοντας:** δευτερεύουσα (ονομ.) εἰδική πρόταση· λειτουργεῖ ὡς αντικ. τοῦ λέγειν.

4. Ὃταν ἓνα ἐπίρρημα ἢ ἓνας εμπρόθετος προσδιορισμὸς ἢ κάποια ἄλλη λέξις σε πλάγια πτώση (ετερόπλευτος προσδιορισμὸς) βρῖσκεται ἀνάμεσα σε ἓνα οὐσιαστικὸ και στο ἄρθρο του, τότε λειτουργεῖ ὡς ἐπιθετικὸς προσδιορισμὸς στο οὐσιαστικὸ αὐτό. (Βλ. και σχολ. βιβλίον, σελ. 118.)

ἐξαγγέλλει: ρήμ. • **Θεμιστοκλής:** υποκ. του ἐξαγγέλλει • **ὁ στρατηγός:** παράθεση στο Θεμιστοκλής • **ὁ τῶν Ἀθηναίων:** επιθ. προσδ. (λόγω του άρθρου) στο στρατηγός • **τῶν Ἀθηναίων:** γεν. αντικειμενική⁵ στο στρατηγός • **αὐτῷ:** αντικ. (έμμεσο) του ἐξαγγέλλει • **τοὺς Ἕλληνας:** αντικ. (άμεσο) του ἐξαγγέλλει • **ἀποδιδράσκοντας:** κατηγορηματική μτχ., αναφέρεται στο (άμεσο) αντικ. του ἐξαγγέλλει (= τοὺς Ἕλληνας) • **αἰρούμενος:** αιτιολογική μτχ., συνημμένη στο υποκ. του ἐξαγγέλλει • **τὰ βασιλέως⁶:** αντικ. της μτχ. αἰρούμενος • **πρώτος:** επιρρ. κατηγορ. τάξης ή σειράς στο Θεμιστοκλής.

► **καὶ διακελεύεται [...] ἐπιθέσθαι καὶ διαφθεῖραι τὴν ναυτικὴν δύναμιν:** δευτερεύουσα (ονομ.) ειδική πρόταση· λειτουργεί ως αντικ. του λέγειν.

διακελεύεται: ρήμ. • ενν. **Θεμιστοκλής:** υποκ. του διακελεύεται • ενν. **τοῦτον:** αντικ. (άμεσο) του διακελεύεται και υποκ. των ἐπιθέσθαι και διαφθεῖραι (ετεροπροσωπία) • **ἐπιθέσθαι / διαφθεῖραι:** τελικά απαρέμφ., αντικ. (έμμεσο) του διακελεύεται • **τὴν δύναμιν⁷:** αντικ. του διαφθεῖραι • **ναυτικὴν:** επιθ. προσδ. στο δύναμιν.

► **ἐν ᾧ ταράττονται τῶν πεζῶν χωρὶς ὄντες:** δευτ. (επιρρ.) χρονική πρόταση· εξαρτάται από τα απαρέμφ. ἐπιθέσθαι και διαφθεῖραι.

ἐν ᾧ: εμπρόθ. αναφορ. έκφραση που έχει χρονική σημασία και εισάγει τη χρονική πρόταση • **ταράττονται:** ρήμ. • ενν. **οἱ Ἕλληνες:** υποκ. του ταράττονται • **ὄντες:** αιτιολογική μτχ., συνημμένη στο υποκ. του ταράττονται. • **χωρὶς τῶν πεζῶν⁸:** εμπρόθ. προσδ. χωρισμού στη μτχ. ὄντες.

► **Ταῦτα δ' ὁ Ξέρξης ὡς ἀπ' εὐνοίας λελεγμένα δεξάμενος, ἦσθη:** κύρια πρόταση.

ἦσθη: ρήμ. • **ὁ Ξέρξης:** υποκ. του ἦσθη • **δεξάμενος:** αιτιολογική μτχ., συνημμένη στο υποκ. του ἦσθη • **ταῦτα:** αντικ. της μτχ. δεξάμενος • **ὡς λελεγμένα:** αιτιολ. μτχ.⁹, συνημμένη στο αντικ. της μτχ. δεξάμενος • **ἀπ' εὐνοίας:** εμπρόθ. προσδ. αιτίας στη μτχ. λελεγμένα.

► **καὶ εὐθὺς ἐξέφερε πρὸς τοὺς ἡγεμόνας τῶν νεῶν διακοσίαις ναυσὶν ἀναχθέντας ἤδη διαζῶσαι τὰς νήσους:** κύρια πρόταση.

5. Σύμφωνα με άλλη άποψη: γεν. κτητική.

6. Η φράση κανονικά είναι τὰ βασιλέως (πράγματα), οπότε, αν εννοήσουμε τη λέξη πράγματα, η γενική κτητική βασιλέως είναι, λόγω του άρθρου, επιθετικός προσδιορισμός στο πράγματα.

7. Ως αντικ. του ἐπιθέσθαι εννοείται η ίδια λέξη σε δοτική πτώση, δηλαδή τῇ δυνάμει.

8. Η τοποθέτηση της πρόθεσης χωρὶς μετά το ουσ. τῶν πεζῶν ονομάζεται **αναστροφή πρόθεσης**.

9. Επειδή η μτχ. συνοδεύεται από το ὡς, δηλώνει **υποκειμενική αιτιολογία**. Βλ. και ΜΕΤΑΦΡΑΣΤΙΚΕΣ ΕΠΙΣΗΜΑΝΣΕΙΣ, σελ. 59.

ἐξέφερε: ρήμ. • **ὁ Ξέρξης:** υποκ. του *ἐξέφερε* • **πρὸς τοὺς ἡγεμόνας:** εμπρόθ. προσδ. κατεύθυνσης σε πρόσωπο (μεταφορικά) στο *ἐξέφερε* • **τῶν νεῶν:** γεν. αντικειμενική⁵ στο *τοὺς ἡγεμόνας* • **εὐθύς:** επιρρ. προσδ. χρόνου στο *ἐξέφερε* • **διαζῶσαι:** τελικό απαρέμφ., αντικ. του *ἐξέφερε* • **ενν. τοὺς ἡγεμόνας:** υποκ. του *διαζῶσαι* (ετεροπροσωπία) • **τὰς νήσους:** αντικ. του *διαζῶσαι* • **ἤδη:** επιρρ. προσδ. χρόνου στο *διαζῶσαι* • **ἀναχθέντας:** χρον. μτχ., συνημμένη στο *τοὺς ἡγεμόνας* • **ναυσίν:** δοτ. συνοδείας στη μτχ. *ἀναχθέντας* • **διακοσίσαι:** επιθ. προσδ. στο *ναυσίν*.

► **ὅπως ἐκφύγοι μηδεὶς τῶν πολεμίων:** δευτερεύουσα (επιρρ.) τελική πρόταση· εξαρτάται από το απαρέμφ. *διαζῶσαι*.

ἐκφύγοι: ρήμ. • **μηδεὶς:** υποκ. του *ἐκφύγοι* • **τῶν πολεμίων:** γεν. διαιρετική στο *μηδεὶς*.

11

ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ

► **Θεμιστοκλής:** Ήταν μία από τις μεγαλύτερες πολιτικές και στρατιωτικές φυσιογνωμίες της αρχαίας Ελλάδας. Ήταν Αθηναίος, γιος του Νεοκλή, και γεννήθηκε μάλλον το 525 π.Χ. στην Αθήνα. Ασχολήθηκε με την πολιτική και το 493 π.Χ. εκλέχτηκε «επώνυμος άρχων». Στη δεκαετία 490-480 π.Χ. έπεισε τους Αθηναίους να στρέψουν το ενδιαφέρον τους στη θάλασσα. Αφού κατάφερε να απαλλαγεί από τους αντιπάλους του που αντιδρούσαν –πέτυχε να εξοριστεί ο Αριστείδης–, επέβαλε την πολιτική του, δηλαδή να οχυρωθεί ο Πειραιάς και να ναυπηγήσει η Αθήνα ισχυρό στόλο αποτελούμενο από 150 περίπου τριήρεις. Παρά τη μεγάλη συνεισφορά του στη νίκη των ελληνικών δυνάμεων στη Σαλαμίνα, δεν ήταν πολύ συμπαθής στην Αθήνα λόγω της προσωπικότητάς του. Πάντως, με δικό του σχέδιο κατόρθωσαν οι Αθηναίοι να οχυρώσουν την πόλη με τα Μακρά Τείχη, που έφταναν ως τον Πειραιά. Για να το καταφέρει το αυτό, εξαπάτησε τους Σπαρτιάτες, οι οποίοι, για να τον εκδικηθούν, τον κατηγορήσαν ως συνεργάτη του Σπαρτιάτη βασιλιά Πausανία. Οι Αθηναίοι θέλησαν να τον συλλάβουν, αλλά ο Θεμιστοκλής δραπέτευσε και κατέληξε στην αυλή του νέου βασιλιά των Περσών, του Αρταξέρξη. Αυτός τού παραχώρησε τη Μαγνησία της Μικράς Ασίας και άλλες πόλεις για να ζήσει. Ο Θεμιστοκλής αυτοκτόνησε στη Μαγνησία το 461 π.Χ. Οι οικείοι του μετέφεραν τα οστά του κρυφά στην Αθήνα και τα έθαψαν στον Πειραιά.

► **τῶν πολεμίων ὁ στόλος:** Το 480 π.Χ. οι Πέρσες επιχείρησαν τρίτη εκστρατεία εναντίον των Ελλήνων υπό την ηγεσία του βασιλιά τους Ξέρξη. Το

περσικό πεζικό πέρασε από τη Μικρά Ασία στη Θράκη, στη συνέχεια στη Μακεδονία, στη Θεσσαλία, στις Θερμοπύλες. Ταυτόχρονα, κοντά στα παρράλια έπλεε ο στόλος. Ακολούθησε η μάχη των Θερμοπυλών. Όταν οι Πέρσες πέρασαν από τις Θερμοπύλες, ο στόλος ακολούθησε τους πεζούς και κατέπλευσε στο Φάληρο. Εν τω μεταξύ οι πεζοί είχαν βαδίσει προς την Αττική και είχαν καταλάβει την πόλη της Αθήνας.

Ο ακριβής αριθμός των πλοίων του περσικού στόλου στην εκστρατεία αυτή είναι αβέβαιος. Πάντως, θεωρείται πολύ πιθανό να παρατάχτηκαν οι Πέρσες στη ναυμαχία της Σαλαμίνας με περίπου 1.000 πολεμικά πλοία. Αντίθετα σε αυτή τη δύναμη οι Έλληνες παρέταξαν περίπου 300-380 πλοία (πηγή: *Ιστορία του ελληνικού έθνους*, τ. Β΄). Η οριστική συντριβή των περσικών δυνάμεων έγινε έναν χρόνο αργότερα, στη μάχη των Πλαταιών.

➔ **πάλιν επάπταινον οι Πελοποννήσιοι πρὸς τὸν Ἴσθμόν:** Οι Πελοποννήσιοι είχαν ως βασική τους μέριμνα να μην περάσουν οι Πέρσες μέσα στην Πελοπόννησο. Πίστευαν ότι στον Ισθμό της Κορίνθου θα μπορούσαν να αντισταθούν ισχυρή άμυνα. Γι' αυτό στον Ισθμό είχαν κάνει ισχυρή οχύρωση. Ήθελαν λοιπόν να πλεύσει και το ναυτικό τους προς τον Ισθμό, για να ισχυροποιηθεί η τελευταία αυτή γραμμή άμυνας απέναντι στην προέλαση των Περσών.

➔ **Ξέρξης** (521-465 π.Χ.): Ήταν γιος του Δαρείου και έγινε βασιλιάς των Περσών μετά τον θάνατο του πατέρα του, το 486 π.Χ. Ο Ξέρξης συνέχισε τις προετοιμασίες του πατέρα του για εκστρατεία εναντίον της Ελλάδας, η οποία ξεκίνησε το 480 π.Χ. με αρχηγό τον ίδιο. Ο Ηρόδοτος γράφει ότι ο Ξέρξης ήταν ικανός βασιλιάς, ενώ αντίθετα ο Αισχύλος στην τραγωδία του *Πέρσαι* τον παρουσιάζει με πολλά ελαττώματα.

➔ **ἐν ᾧ ταράττονται τῶν πεζῶν χωρὶς ὄντες:** Βασική πολεμική τακτική της εποχής ήταν η παράλληλη κίνηση πεζικού και στόλου, ώστε να υπάρχει αλληλοκάλυψη και αλληλοϋποστήριξη. Όμως, ενώ ο στόλος των Ελλήνων είχε συγκεντρωθεί στα στενά της Σαλαμίνας, το πεζικό των Πελοποννησίων είχε συγκεντρωθεί στον Ισθμό της Κορίνθου, για να αποτρέψει την είσοδο των Περσών στην Πελοπόννησο. Ήταν λογικό επομένως να πιστέψει ο Ξέρξης ότι θα είχε στρατηγικό πλεονέκτημα, εάν αντιμετώπιζε τον ελληνικό στόλο στη Σαλαμίνα, καθώς θα είχε καμφθεί το ηθικό του, αφού δε θα είχε την υποστήριξη του πεζικού.

➔ **διαζῶσαι τὰς νήσους:** Ο Ξέρξης δέχτηκε την πρόταση του Θεμιστοκλή, γιατί τη θεώρησε φιλική προειδοποίηση και δεν πέρασε από το μυαλό του το ενδεχόμενο της παγίδας. Έτσι, έδωσε εντολή να κινηθούν τα πλοία του και να

αποκλείσουν κάθε δυνατότητα διαφυγής για τους Έλληνες, όπως φαίνεται και στον ακόλουθο χάρτη.

12

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

1. Γιατί οι Πελοποννήσιοι άρχισαν να ξανασκέφτονται ότι έπρεπε να αντιμετωπίσουν τον περσικό στόλο στον Ισθμό της Κορίνθου;

Οι Πελοποννήσιοι είχαν ως πρώτο μέλημά τους να εμποδίσουν το πέρασμα των Περσών στην Πελοπόννησο και γι' αυτό είχαν οργανώσει ισχυρή γραμμή άμυνας στον Ισθμό της Κορίνθου. Είχαν πειστεί όμως από τον Θεμιστοκλή να ναυμαχήσουν εναντίον των Περσών στα στενά της Σαλαμίνας. Την παραμονή της ναυμαχίας, όταν είδαν τον περσικό στόλο να καταπλέει στο Φάληρο και να απλώνεται κατά μήκος των ακτών, φοβήθηκαν ότι δε θα μπορούσαν να τον αντιμετωπίσουν με επιτυχία και πως ο περσικός στόλος θα εγκλώβιζε τον ελληνικό μέσα στα στενά της Σαλαμίνας και γι' αυτό άρχισαν να επανεξετάζουν την απόφασή τους και να σκέφτονται να αναχωρήσουν για τον Ισθμό, όπου θα αντιμετώπιζαν τους Πέρσες από ξηρά και θάλασσα.

2. Ποιο μήνυμα μετέφερε ο Σίκιννος στον Ξέρξη για λογαριασμό του Θεμιστοκλή;

Ο Σίκιννος μετέφερε στον Ξέρξη εκ μέρους του Θεμιστοκλή το μήνυμα πως τάσσεται με το μέρος των Περσών και είναι έτοιμος να προδώσει τους Έλληνες. Επιπλέον, στο μήνυμά του ειδοποίησε τους Πέρσες ότι οι Έλλη-

νες ετοιμάζονταν να αναχωρήσουν από τη Σαλαμίνα και τους συμβούλεψε να επιτεθούν στον ελληνικό στόλο πριν αποπλεύσει από τη Σαλαμίνα, γιατί εκεί θα είχαν την ευκαιρία να τον καταστρέψουν συγκεντρωμένο. Ο Θεμιστοκλής τόνιζε στο μήνυμά του ότι ο περσικός στόλος είχε στρατηγικό πλεονέκτημα έναντι του ελληνικού, όχι μόνο γιατί αποτελούνταν από μεγαλύτερα και πολύ περισσότερα πλοία, αλλά και επειδή το μεγαλύτερο μέρος του περσικού βρισκόταν στην περιοχή του Ισθμού της Κορίνθου, ενώ το περσικό των Περσών συνόδευε τον στόλο. Έτσι, έκανε τους Πέρσες να πιστεύουν ότι εύκολα θα μπορούσαν να καταστρέψουν τον ελληνικό στόλο.

3. Πώς αντέδρασε ο Ξέρξης σε όσα του διαμήνυσε ο Θεμιστοκλής;

Ο Ξέρξης νόμιζε ότι ο Θεμιστοκλής πραγματικά ήταν με το μέρος του και πως ήταν μοναδική ευκαιρία γι' αυτόν να πετύχει τον διπλό στόχο του: να καταστρέψει τον ελληνικό στόλο αιφνιδιάζοντάς τον και να καταλάβει τη Σαλαμίνα με το περσικό του. Έτσι, θα μπορούσε ο στόλος του να κινηθεί προς τον Ισθμό και να επιτεθεί από στεριά και θάλασσα στις συγκεντρωμένες εκεί στρατιωτικές δυνάμεις των Πελοποννησίων.

Έδωσε λοιπόν αμέσως διαταγή να αποπλεύσουν διακόσια πλοία και να κλείσουν κάθε οδό διαφυγής για τα ελληνικά πλοία, ώστε να περικυκλώσει τον ελληνικό στόλο και να μην αφήσει κανένα ελληνικό πλοίο να ξεφύγει.

4. Να αναφέρετε από τη μυθολογία ή την ιστορία περιπτώσεις τεχνασμάτων που συνέβαλαν αποφασιστικά στην επιτυχή έκβαση ενός σχεδίου.

Τόσο στη μυθολογία όσο και στην ιστορία συναντούμε πολλές περιπτώσεις τεχνασμάτων που συνέβαλαν αποφασιστικά στην έκβαση ενός αγώνα. Ένα από τα πιο γνωστά τεχνάσματα στη μυθολογία είναι ο δούρειος ίππος, επινόηση του πολυμήχανου Οδυσσέα, με τη βοήθεια του οποίου, σύμφωνα με τον μύθο, οι Έλληνες κυρίευσαν την Τροία.

Ένα από τα τεχνάσματα που ξεχωρίζουν στην αρχαία ελληνική ιστορία είναι αυτό του Σπαρτιάτη Λύσανδρου, ο οποίος είχε την ηγεσία του σπαρτιατικού στόλου στη ναυμαχία στους Αιγός ποταμούς, περιοχή που βρίσκεται στα στενά που οδηγούν από το Αιγαίο πέλαγος στην Προποντίδα. Η ναυμαχία αυτή έκρινε την έκβαση του Πελοποννησιακού πολέμου, καθώς σε αυτήν καταστράφηκε ολοσχερώς ο αθηναϊκός στόλος. Πριν τη ναυμαχία αυτή ο Λύσανδρος για πέντε μέρες απέφευγε να ναυμαχήσει με τους Αθηναίους, δίνοντάς τους την εντύπωση ότι φοβάται να αναμετρηθεί μαζί τους. Αυτοί πίστεψαν ότι ο Λύσανδρος δεν σκόπευε να ναυμαχήσει μαζί τους και άρχισαν να αφήνουν τα πλοία τους αραγμένα και αφύλαχτα, για να αναζη-

τήσουν τρόφιμα και προμήθειες στη στεριά. Ο Λύσανδρος επιτέθηκε αιφνιδιαστικά, με αποτέλεσμα από τα εκατόν ογδόντα πλοία των Αθηναίων να διασωθούν μόνο εννέα.

Στη νεότερη ελληνική ιστορία ένα τέχνασμα που έκρινε μια αποφασιστική μάχη ήταν αυτό του Θ. Κολοκοτρώνη στη μάχη στα στενά των Δερβενακίων. Το καλοκαίρι του 1822 ο Δράμαλης με μια πολυάριθμη στρατιά είχε εισβάλει στην Πελοπόννησο και η Επανάσταση βρισκόταν σε μεγάλο κίνδυνο. Μετά την κατάληψη του Άργους, ο Δράμαλης προσπάθησε να παραπλανήσει τους Έλληνες και να τους κάνει να πιστέψουν ότι θα κατευθυνόταν προς την Τριπολιτσά. Ο Κολοκοτρώνης δεν τον πίστεψε και κατάλαβε τις πραγματικές προθέσεις του, να επιστρέψει στην Κόρινθο. Αποφάσισε λοιπόν να στήσει ενέδρα στη στρατιά του Δράμαλη στα Δερβενάκια, η οποία αριθμούσε περίπου 25.000 άνδρες. Η δύναμη που μπορούσε να αντιπαρατάξει ο Κολοκοτρώνης ήταν περίπου 2.500 άνδρες. Για να φαίνεται όμως η στρατιωτική δύναμή του μεγαλύτερη από ό,τι ήταν, τοποθέτησε σε ένα ορεινό πέρασμα ζώα στα οποία είχε τοποθετήσει κάπες και φέσια Ελλήνων, ώστε οι Τούρκοι να νομίζουν, καθώς τα έβλεπαν από μακριά, ότι βρίσκονταν εκεί Έλληνες πολεμιστές και να μην κατευθυνθούν προς τα εκεί για να διαφύγουν.

13

ΠΡΟΣΘΕΤΕΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ – ΘΕΜΑΤΑ ΓΙΑ ΣΥΖΗΤΗΣΗ

1. Χαρακτηρίστε το Θεμιστοκλή με βάση το απόσπασμα της Ενότητας και τα Παράλληλα κείμενα.

Ο Θεμιστοκλής ήταν πολιτικός και στρατιωτικός που διακρινόταν για την εξυπνάδα του, τη διορατικότητά του, τη στρατηγική του ικανότητα και την τόλμη του να παίρνει και να υλοποιεί κρίσιμες αποφάσεις. Οι ικανότητες αυτές φάνηκαν, όταν συμβούλευσε τους Αθηναίους να ναυπηγήσουν ισχυρό στόλο, ενώ άλλοι πρότειναν την οικοδόμηση τείχους στην Ακρόπολη, για να θωρακιστεί αμυντικά η Αθήνα. Η ερμηνεία που έδωσε ο Θεμιστοκλής στον χρησμό του μαντείου των Δελφών που αναφερόταν σε «ξύλινο τείχος» αποδείχτηκε ιδιοφυής (παράλληλο κείμενο 1).

Οι στρατηγικές ικανότητες, η τόλμη και η εξυπνάδα του αποδείχτηκαν περσίτερα στη ναυμαχία της Σαλαμίνας (παράλληλο κείμενο 2). Κατ' αρχήν, επέμεινε με πάθος στην άποψη πως οι Έλληνες θα μπορούσαν να αντιμετωπίσουν τον πολυπληθέστερο περσικό στόλο στα στενά της Σαλαμίνας. Με

δεδομένο ότι μεγάλο μέρος του πεζικού των Ελλήνων ήταν συγκεντρωμένο στον Ισθμό της Κορίνθου, η επιλογή του αυτή φαινόταν αντίθετη με τη συνήθη στρατιωτική τακτική της εποχής να κινείται το πεζικό παράλληλα με τον στόλο. Κι όταν είδε πως οι Πελοποννήσιοι ετοιμάζονταν να φύγουν για τον Ισθμό, δε δίστασε να συμβουλευτεί τον Πέρση βασιλιά να επιτεθεί στον ελληνικό στόλο. Διακινδύνευσε έτσι να χαρακτηριστεί προδότης της πατρίδας του. Τελικά όμως δικαιώθηκε και έδωσε τη δυνατότητα στους Έλληνες να πετύχουν μια περιλάμπρη νίκη εναντίον των Περσών.

2. Το τέχνασμα του Θεμιστοκλή μάς κάνει να προβληματιστούμε για τη σημασία που έχει η σωστή στρατηγική και η ορθή κρίση σε κρίσιμες αναμετρήσεις. Εκφράστε τις απόψεις σας, λαμβάνοντας υπόψη σας και την περίπτωση που ο Θεμιστοκλής θα είχε κάνει λάθος στις εκτιμήσεις του σχετικά με τη στρατηγική που έπρεπε να ακολουθηθεί εναντίον των Περσών.

Το τέχνασμα του Θεμιστοκλή πρόσφερε στους Έλληνες την ευκαιρία να συντρίψουν τον περσικό στόλο, αφού όμως εξαναγκάστηκαν να ναυμαχήσουν (βλ. Παράλληλο κείμενο 2). Η νίκη τους αυτή λοιπόν δεν οφείλεται μόνο στη γενναιότητα, στη στρατιωτική τεχνική κατάρτιση και στον οπλισμό τους, αλλά σε μεγάλο βαθμό οφείλεται στην ορθή κρίση του Θεμιστοκλή για τη στρατηγική που έπρεπε να ακολουθηθεί. Ο Θεμιστοκλής ήταν βέβαιος για το στρατηγικό πλεονέκτημα που θα είχε ο ελληνικός στόλος έναντι του περσικού, αν συγκρούονταν στα στενά της Σαλαμίνας. Είχε την πεποίθηση ότι από τις ενέργειές του εξαρτιόταν η έκβαση της ναυμαχίας. Είχε την τόλμη ακόμα και να στείλει μήνυμα στον Ξέρξη ότι οι Έλληνες ετοιμάζονταν να αναχωρήσουν από τα στενά και ότι οι Πέρσες θα είχαν σημαντικό πλεονέκτημα, αν ναυμαχούσαν τώρα με τον ελληνικό στόλο, καθώς το μεγαλύτερο μέρος του πεζικού βρισκόταν στον Ισθμό και δε θα μπορούσε να υποστηρίξει τις επιχειρήσεις του στόλου. Αν οι Έλληνες έχαναν στη ναυμαχία της Σαλαμίνας, ο Θεμιστοκλής θα έμενε στην ιστορία ως ένας από τους μεγαλύτερους προδότες της πατρίδας του. Χάρη στον Θεμιστοκλή όμως ο ελληνικός στόλος συνέτριψε τον πολυπληθέστερο περσικό στόλο.

Β' ΜΕΡΟΣ*Λεξιλογικά – Σημασιολογικά – Ετυμολογικά***B1. Λεξιλογικός Πίνακας**Το ρήμα *λέγω***1****ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΩΝ ΠΙΟ ΣΗΜΑΝΤΙΚΩΝ ΛΕΞΕΩΝ ΤΟΥ ΠΙΝΑΚΑ****Αρχαία ελληνική**

- **λογίδιον, τὸ** (ουσ. υποκοριστικό) = ο μικρός λόγος, η μικρή διήγηση.
- **λογοποιός, ὁ** (ουσ.) = αυτός που συντάσσει λόγους κατά παραγγελία· πεζογράφος· χρονογράφος.
- **ἀμφιλέγω** (ρήμ.) = μιλάω από δύο πλευρές, με δύο απόψεις· αμφιβάλλω, λογομαχώ, αμφισβητώ.

Αρχαία / Νέα ελληνική

- **λέξις, ἡ** (ουσ.) = έκφραση, ομιλία· λέξη.
- **ὁ λεκτικός, ἡ λεκτική, τὸ λεκτικόν** (επίθ.) = που ανήκει στον λόγο, που είναι ικανός στον λόγο.
- **λόγος, ὁ** (ουσ.) = ομιλία, διήγηση· επιχείρημα, άποψη· λογικό· παροιμία.
- **λογύδριον, τὸ** (ουσ. υποκοριστικό) = ο μικρός, ο σύντομος λόγος.
- **ὁ λόγιος, ἡ λογία, τὸ λόγιον** (επίθ.) = που είναι ικανός στον λόγο· πολυμαθής, που έχει πολύ καλή μόρφωση.
- **ὁ λογικός, ἡ λογική, τὸ λογικόν** (επίθ.) = που έχει σχέση με τη λογική, που έχει σωστή κρίση.
- **λογίζομαι** (ρήμ.) = υπολογίζω, λογαριάζω· συμπεραίνω· θεωρώ.
- **λογισμός, ὁ** (ουσ.) = υπολογισμός, ο λογαριασμός· η σκέψη, ο στοχασμός.
- **λογεῖον, τὸ** (ουσ.) = υπερυψωμένο δάπεδο στο θέατρο πάνω στο οποίο παίζουν οι ηθοποιοί, η σκηνή του θεάτρου.
- **ῥήτωρ, ὁ** (ουσ.) = ρήτορας, αυτός που αγορεύει δημόσια· ο δάσκαλος της ρητορικής.
- **ὁ ῥητορικός, ἡ ῥητορική, τὸ ῥητορικόν** (επίθ.) = που ανήκει στον ρήτορα· ο έμπειρος στη δημόσια αγόρευση.

- 📖 **ῥήσις, ῥή** (ουσ.) = λόγος, ομιλία, ρητό, απόφθεγμα· απόφαση. Στη ν.ε.: *η ῥήση* = λεκτική έκφραση· απόφθεγμα, ρητό.
- 📖 **ῥήτρα, ῥή** (ουσ.) = συνθήκη, συμφωνία· άγραφος νόμος. Στη ν.ε.: *η ῥήτρα* = όρος σε συμβόλαιο, σε συμφωνία, σε διαθήκη κτλ.: *ποινική ῥήτρα* = όρος που προβλέπει συγκεκριμένη ποινή για τον παραβάτη της συμφωνίας.
- 📖 **λογομαχέω, λογομαχώ** (ρῆμ.) = μάχομαι με τα λόγια, αντιδικώ, καβγαδίζω.
- 📖 **ἀντιλέγω** (ρῆμ.) = μιλώ εναντίον κάποιου, εναντιώνομαι με λόγια, φέρνω αντίρρηση.
- 📖 **ἀντιλογία, ῥή** (ουσ.) = η εναντίωση σε κάποιον με λόγια, η λογομαχία.
- 📖 **ἀντίρρησης, ῥή** (ουσ.) = ο αντίθετος ισχυρισμός· η ανατροπή των λόγων κάποιου άλλου.
- 📖 **προλέγω** (ρῆμ.) = διαλέγω ή εκλέγω από πρίν· λέω από πριν, λέω στον πρόλογο· προφητεύω· προκηρύσσω δημόσια.
- 📖 **πρόλογος, ό** (ουσ.) = το μέρος του δράματος πριν την εμφάνιση του χορού· εισαγωγικός λόγος, προοίμιο.
- 📖 **πρόρρησις, ῥή** (ουσ.) = προφητεία· δημόσια γνωστοποίηση, προκήρυξη.
- 📖 **ἐπίλογος, ό** (ουσ.) = το τελευταίο μέρος ενός λόγου.
- 📖 **ό παράλογος, ῥή παράλογος, τὸ παράλογον** (επίθ.) = που είναι αντίθετος με τη λογική, ανόητος· απροσδόκητος.
- 📖 **ό ανάλογος, ῥή ανάλογος, τὸ ανάλογον** (επίθ.) = που έχει σχέση με κάτι άλλο· όμοιος.
- 📖 **ό φιλόλογος, ῥή φιλόλογος, τὸ φιλόλογον** (επίθ.) = που αγαπάει τους λόγους, τις ομιλίες· που του αρέσει να ομιλεί· ο άνθρωπος των γραμμάτων. Στη ν.ε.: *η φιλόλογος* = επιστήμονας που μελετάει τον λόγο· καθηγητής ή καθηγήτρια που διδάσκουν γλωσσικά μαθήματα στη μέση εκπαίδευση.
- 📖 **ό πολύλογος, ῥή πολύλογος, τὸ πολύλογον** (επίθ.) = που απαιτεί πολλά λόγια για να γίνει κατανοητός· φλύαρος. Στη ν.ε.: *ο πολυλογάς* = που λέει πολλά περιττά λόγια, φλύαρος.
- 📖 **πολυλογία, ῥή** (ουσ.) = η αναλυτική ομιλία· η φλυαρία.
- 📖 **ό ἄρρητος, ῥή ἄρρητος και ἄρρητη, τὸ ἄρρητον** (επίθ.) = για τον οποίο δεν μπορεί ή δεν επιτρέπεται να μιλήσει κάποιος, ἀπόρρητος· μυστικός, μυστηριώδης, ἀπόκρυφος.
- 📖 **ό ἀπόρρητος, ῥή ἀπόρρητος, τὸ ἀπόρρητον** (επίθ.) = που δεν μπορεί να λεχθεί· απαγορευμένος, μυστικός.

- 📖 **έτυμολογία, ή** (ουσ.) = ο προσδιορισμός του τύπου από τον οποίο παράγεται μια λέξη. ♦ **ό έτυμος** = αληθής, πραγματικός, βέβαιος.
- 📖 **ό άμφιλεγόμενος, ή άμφιλεγόμενη, τó άμφιλεγόμενον** (μτχ.) = αυτός για τον οποίο υπάρχουν αντίθετες απόψεις, αυτός που αμφισβητείται.
- 📖 **άμφιλογία, ή** (ουσ.) = αμφισβήτηση, διαφωνία, αντιλογία, φιλονικία.
- 📖 **άρχαιολογία, ή** (ουσ.) = η εξέταση αρχαίων μύθων και παραδόσεων. Στη ν.ε.: η επιστήμη που αναζητά και μελετά αντικείμενα και μνημεία του παρελθόντος.
- 📖 **μυθολογία, ή** (ουσ.) = το σύνολο των μύθων, των θρύλων και των παραδόσεων· η διήγηση των μύθων, των θρύλων και των παραδόσεων.

Νέα ελληνική

- 📖 **λεξικό, το** (ουσ.) = βιβλίο στο οποίο καταγράφονται οι λέξεις μιας γλώσσας ή οι όροι μιας επιστήμης, με αλφαβητική συνήθως σειρά, και δίνονται πληροφορίες ερμηνευτικές, γραμματικές, ετυμολογικές, ορθογραφικές κ.ά.
- 📖 **λόγια, τα** (ουσ.) = το σύνολο των λόγων με το οποίο εκφράζει κάποιος κάτι· ό,τι λέει κάποιος.
ΕΤΥΜ.: από τον πληθυντικό της αρχαίας λέξης *τò λόγιον* (= γνωμικό, ρητό). Σήμερα χρησιμοποιείται ως δεύτερος πληθυντικός του ουσ. *ο λόγος*.
- 📖 **λογάς, ο** (ουσ.) = φλύαρος, φαφλατάς, αυθάδης. (Στα α.ε.: *ό λογάς, -άδος* = επίλεκτος.)
- 📖 **ρητό, το** (ουσ.) = σύντομη φράση που εκφράζει μια καθολικού κύρους αλήθεια, γνωμικό, απόφθεγμα.
- 📖 **λογοδοτώ** (ρήμ.) = δίνω λόγο, απολογούμαι για ενέργειές μου.
- 📖 **λογοφέρνω** (ρήμ.) = φιλονικώ με λόγια, λογομαχώ, διαπληκτίζομαι.
- 📖 **λογοκρίνω** (ρήμ.) = ελέγχω κείμενα, έργα τέχνης κ.ά., ώστε να απαγορεύσω τη δημοσιοποίηση όσων παραβαίνουν αρχές που από πριν έχω καθορίσει.
- 📖 **λογάριθμος, ο** (ουσ.) = (μαθηματικός όρος) είναι ο εκθέτης της δύναμης στην οποία πρέπει να υψωθεί ένας ορισμένος αριθμός a ($a > 0, a \neq 1$), η βάση του λογαρίθμου, για να μας δώσει έναν δοσμένο αριθμό: π.χ. ο λογάριθμος του 100 με βάση το 10 είναι το 2, γιατί $10^2 = 100$.
- 📖 **λογοθεραπεία, η** (ουσ.) = θεραπευτική μέθοδος για την αντιμετώπιση των διαταραχών του λόγου, της άρθρωσης ή της ομιλίας.

- **λογοπαίγνιο, το** (ουσ.) = λεκτικό παιχνίδι με τη χρήση λέξεων που έχουν πολλαπλές σημασίες ή είναι ομόηχες που δημιουργεί φράσεις με διαφορεούμενο νόημα: π.χ. η φράση «σήκω, Τάκη, να φας» θα μπορούσε να ακουστεί και «συκωτάκι να φας».
- **ο/η λογικοφανής, το λογικοφανές** (επίθ.) = που φαίνεται ότι είναι λογικός χωρίς να είναι.
- **λεξικογραφία, η** (ουσ.) = η επιστήμη που έχει ως αντικείμενο μελέτης τις αρχές και τις μεθόδους σύνταξης λεξικών.
- **ο μονολεκτικός, η μονολεκτική, το μονολεκτικό** (επίθ.) = που αποτελείται από μία μόνο λέξη ή εκφράζεται με μία μόνο λέξη.
- **κοντολογίς** (επίρρ.) = με λίγα λόγια, εν συντομία.
- **μισθολόγιο, το** (ουσ.) = ο πίνακας των αμοιβών των υπαλλήλων μιας επιχείρησης ή μιας υπηρεσίας· η κλίμακα των μισθών σε έναν κλάδο υπαλλήλων.
- **τιμολόγιο, το** (ουσ.) = έγγραφο αναγνωρισμένο από την εφορία το οποίο χρησιμοποιείται στις εμπορικές συναλλαγές και στο οποίο αναγράφονται το είδος του εμπορεύματος, η ποσότητα και η τιμή του.
- **αερολογία, η** (ουσ.) = κλάδος της μετεωρολογίας που μελετά την ατμόσφαιρα· (στον πληθυντικό: *αερολογίες, οι* = λόγια του αέρα, λόγια που δεν έχουν περιεχόμενο, ανοησίες).
- **βιολογία, η** (ουσ.) = η επιστήμη που ερευνά τους νόμους που ρυθμίζουν τη λειτουργία των ζώντων οργανισμών.

2

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

1. Να κατατάξετε τις παρακάτω παράγωγες λέξεις της α.ε. στην κατηγορία που ανήκουν (πρόσωπο που ενεργεί, υποκοριστικά, αποτέλεσμα ενέργειας κτλ.), εφαρμόζοντας όσα διδαχθήκατε στην προηγούμενη τάξη: *λέξεις, λόγος, λογίδιον, λογύδριον, ῥήτωρ, ῥήσις, ῥήμα*.

- λέξις: ενέργεια/κατάσταση
- λόγος: ενέργεια/κατάσταση
- λογίδιον: υποκοριστικό
- λογύδριον: υποκοριστικό
- ῥήτωρ: πρόσωπο που ενεργεί
- ῥήσις: ενέργεια/κατάσταση
- ῥήμα: αποτέλεσμα ενέργειας

2. Να σχηματίσετε σύνθετες λέξεις της α.ε. με τα συνθετικά που δίνονται:

- πρὸ + λέγω (ουσ.) ὁ πρόλογος
- ἀπὸ + λέγω (ουσ.) ἡ ἀπολογία
- πάλιν + λέγω (ουσ.) ἡ παλιλλογία
- λόγος + μάχομαι (ουσ.) ἡ λογομαχία
- λέγω + ποιέω, -ῶ (επίθ.) ὁ/ἡ λογοποιός, τὸ λογοποιόν

3. Να εξηγήσετε τι σημαίνουν οι υπογραμμισμένες φράσεις:

α. Αυτή η προσπάθεια, ειρήσθω εν παρόδω, ευνοήθηκε και από διάφορα τυχαία γεγονότα.

β. Ο ύποπτος κατά την εξέτασή του από τους αστυνομικούς αποκάλυψε εν τη ρύμη του λόγου στοιχεία που κλόνισαν το άλλοθί του.

γ. Αυτός ο άνθρωπος είναι πνεύμα αντιλογίας.

α. ειρήσθω εν παρόδω = ας ειπωθεί κατά τη ροή του λόγου, παρεμπιπτόντως.

Η φράση αυτή χρησιμοποιείται όταν ο ομιλητής θέλει να ενημερώσει ότι θα προσθέσει κάποια στοιχεία συμπληρωματικά ή διευκρινιστικά.

β. εν τη ρύμη του λόγου = στη ροή του λόγου, καθώς μιλούσε.

γ. πνεύμα αντιλογίας = αντιρρησίας. Η φράση λέγεται για κάποιον που διαφωνεί συνεχώς με ό,τι λέγεται, ακόμη και όταν δεν υπάρχει ουσιαστικός λόγος να έχει αντίρρηση.

B2. Ετυμολογικά

1 ΘΕΩΡΙΑ

Σύνθεση είναι η δημιουργία μιας νέας λέξης με την ένωση δύο λέξεων, των **συνθετικών μερών**.

Γενικοί κανόνες

1. Καθένα από τα δύο συνθετικά μέρη μπορεί να είναι κλιτό ή άκλιτο.
2. Όταν το α' συνθετικό είναι ουσιαστικό α' ή β' κλίσης, τότε ο χαρακτήρας του συνήθως αποβάλλεται¹⁰ μπροστά από το αρχικό φωνήεν του β' συνθετικού:

π.χ. στρατός (θ. στρατο-) + ἄγω → στρατ-ηγός.

10. Για το σε ποιες περιπτώσεις δε συμβαίνει αυτό, βλ. ΓΑΕ, § 409.

3. Όταν το αρχικό φωνήεν του β΄ συνθετικού είναι βραχύχρονο, τότε συνήθως τρέπεται σε μακρόχρονο (εκτείνεται):

π.χ. στερητ. α- + όμαλός → άν-ώμαλος.

Δεν εκτείνεται όμως το αρχικό φωνήεν του β΄ συνθετικού:

- όταν είναι θέσει μακρόχρονο: π.χ. αυτός + άρκέω → αυτό-άρκης
- όταν παίρνει δασεία: π.χ. αίχμη + άλωτός → αίχμ-άλωτος.

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

- Επίσης δεν εκτείνεται το αρχικό φωνήεν του β΄ συνθετικού εάν παλαιότερα υπήρχε -σ πριν από αυτό: ήνια + έχω (< σέχω) → ήνι-οχος.
- Το αρχικό ρ του β΄ συνθετικού διπλασιάζεται όταν το α΄ συνθετικό λήγει σε βραχύχρονο φωνήεν: ά-ρρωστος, κατα-ρρέω, επί-ρρημα, χείμα-ρρος, αλλά: εϋ-ρρωστος, εϋ-ρρυθμος

2

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

1. Να κατατάξετε τις παρακάτω λέξεις του κειμένου της Ενότητας σε απλές και σύνθετες: *συνετίθει, επιθέσθαι, εκπέμπει, ήγεμόνας, πολεμίων, εϋνοίας, πραγματείαν, διαζώσαι, έβουλεύετο.*

- **απλές:** ήγεμόνας, πολεμίων, εϋνοίας, πραγματείαν, έβουλεύετο.
- **σύνθετες:** συνετίθει, επιθέσθαι, εκπέμπει, διαζώσαι.

2. Χρησιμοποιώντας τα συνθετικά που σας δίνονται να σχηματίσετε σύνθετες λέξεις της α.ε.: *ά- + κακός, ά- (άν-) + ίσος, παρά + λόγος, έν + δόξα (επιθ.), άνά + άγω, εις + βάλλω, δυσ- + πιστός, ήμι- + θεός.*

ά- + κακός	άκακος	άνά + άγω	ανάγομαι, αναγωγή
ά- (άν-) + ίσος	άνισος, άνισότης	εις + βάλλω	είσβάλλω, εισβολή
παρά + λόγος	παράλογος, παραλογισμός	δυσ- + πιστός	δύσπιστος, δυσπιστία
έν + δόξα	ένδοξος	ήμι- + θεός	ήμίθεος

3. Να χωρίσετε τις παρακάτω λέξεις της α.ε. (βλ. Λεξιλογικό Πίνακα) στα συνθετικά μέρη τους και να δηλώσετε αν αυτά είναι λέξεις κλιτές ή

άκλιτες: πολυλογία, αντίλεγω, ανάλογος, φιλόλογος, έτυμολογία, λογοποιός, επίλογος.

πολυλογία:	πολύς + λόγος	(λέξεις κλιτές)
αντίλεγω:	άντι + λέγω	(άκλιτη - κλιτή)
ανάλογος:	άνά + λόγος	(άκλιτη - κλιτή)
φιλόλογος:	φίλος + λόγος	(λέξεις κλιτές)
έτυμολογία:	έτυμος + λόγος	(λέξεις κλιτές)
λογοποιός:	λόγος + ποιέω, -ώ	(λέξεις κλιτές)
επίλογος:	επί + λόγος	(άκλιτη - κλιτή)

Γ' ΜΕΡΟΣ

Γραμματική

Συμφωνόληκτα ουσιαστικά της γ' κλίσης

1 ΘΕΩΡΙΑ

Τα συμφωνόληκτα ουσιαστικά της γ' κλίσης υποδιαιρούνται:

- σε **αφωνόληκτα**, δηλαδή αυτά που έχουν χαρακτήρα π, β, φ (χειλικόληκτα) ή κ, γ, χ (ουρανικόληκτα) ή τ, δ, θ (οδοντικόληκτα),
- σε **ημιφωνόληκτα**, δηλαδή αυτά που έχουν χαρακτήρα ν (ενρινόληκτα) ή λ, ρ (υγρόληκτα) ή σ (σιγμόληκτα).

1. Αφωνόληκτα

	ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ	ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ
	Ουρανικόληκτα (χαρακτήρας: κ, γ, χ)	
ονομ.	ὁ κόραξ (< κόρακ-ς)	οἱ κόρακ-ες
γεν.	τοῦ κόρακ-ος	τῶν κοράκ-ων
δοτ.	τῷ κόρακ-ι	τοῖς κόραξι(ν) (< κόρακ-σι)
αιτ.	τὸν κόρακ-α	τούς κόρακ-ας
κλιτ.	(ᾠ) κόραξ (< κόρακ-ς)	(ᾠ) κόρακ-ες

	ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ	ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ
Χειλικόληκτα (χαρακτήρας: π, β, φ)		
ονομ.	ὁ μάλωψ (< μάλωπ-ς)	οἱ μάλωπ-ες
γεν.	τοῦ μάλωπ-ος	τῶν μάλωπ-ων
δοτ.	τῷ μάλωπ-ι	τοῖς μάλωπι(ν) (< μάλωπ-σι)
αιτ.	τὸν μάλωπ-α	τούς μάλωπ-ας
κλητ.	(ὦ) μάλωψ (< μάλωπ-ς)	(ὦ) μάλωπ-ες

	ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ	ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ
Οδοντικόληκτα (χαρακτήρας: τ, δ, θ)		
ονομ.	ἡ πατρίς (< πατρίδ-ς)	αἱ πατρίδ-ες
γεν.	τῆς πατρίδ-ος	τῶν πατρίδ-ων
δοτ.	τῇ πατρίδ-ι	ταῖς πατρίσι(ν) (< πατρίδ-σι)
αιτ.	τὴν πατρίδ-α	τὰς πατρίδ-ας
κλητ.	(ὦ) πατρίς (< πατρίδ-ς)	(ὦ) πατρίδ-ες

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

- Ὅπου μετά τον χαρακτήρα ακολουθεί -σ ή -ς (δηλαδή στην ονομ., στην κλητ. ενικού και στη δοτ. πληθυντικού), τότε:
 - στα ουρανικόληκτα ο χαρακτήρας και το -σ ή -ς συγχωνεύονται σε ξ (κ, γ, χ + σ → ξ): π.χ. *κόραξι(ν)* < *κόρακ-σι(ν)*.
 - στα χειλικόληκτα ο χαρακτήρας και το -σ ή -ς συγχωνεύονται σε ψ (π, β, φ + σ → ψ): π.χ. *μάλωπι(ν)* < *μάλωπ-σι(ν)*.
 - στα οδοντικόληκτα αποβάλλεται ο χαρακτήρας (τ, δ, θ + σ → σ): π.χ. *πατρίσι(ν)* < *πατρίδ-σι(ν)*.

Πρακτικός κανόνας

Για να βρούμε τη γενική ενικού των συμφωνόληκτων ουσιαστικών κάνουμε τα εξής βήματα:

α. σκεφτόμαστε το θέμα τους στα νέα ελληνικά:

π.χ. η *ασπίδα* → θέμα *ασπίδ-*, ο *κόρακας* → θέμα *κόρακ-*,

β. προσθέτουμε την κατάληξη -ος: *τῆς ἀσπίδ-ος*, *τοῦ κόρακ-ος*.

- Η αιτιατική ενικού των οδοντικόληκτων ουσιαστικών συνήθως λήγει σε -α, ενώ η κλητική ενικού είναι όμοια με την ονομαστική: π.χ. *τὴν πατρίδα*, *(ὦ) πατρίς*.

Εξαιρούνται:

- τα βαρύτονα¹¹ (δηλαδή όσα τονίζονται στην παραλήγουσα και παίρνουν οξεία) οδοντικόληκτα σε *-ις*, τα οποία σχηματίζουν την αιτιατική ενικού σε *-ν* και την κλητική χωρίς κατάληξη:
π.χ. *ἡ χάρις, τὴν χάριν, (ὦ) χάρι· ὁ ὄρνις* (= το πουλί), *τὸν ὄρνιν, (ὦ) ὄρνι· ἡ ἔρις* (= η διχόνοια, η φιλονικία), *τὴν ἔριν, (ὦ) ἔρι* κτλ.
- τα ουσ. *ἡ τυραννίς, τῆς τυραννίδος* και *ὁ παῖς, τοῦ παιδός*, αν και είναι οξύτονα σχηματίζουν χωρίς κατάληξη την κλητική ενικού: *(ὦ) τυραννί, (ὦ) παῖ*.

Προσοχή! Το ουσ. *ὁ παῖς* στη γενική πληθυντικού τονίζεται στην παραλήγουσα, σε αντίθεση με τον κανόνα ότι τα μονοσύλλαβα στη γενική και στη δοτική και των δύο αριθμών τονίζονται στη λήγουσα: *τῶν παιδων*.

ΑΠΑΝΤΗΣΗ ΣΤΗΝ ΑΣΚΗΣΗ ΤΗΣ ΘΕΩΡΙΑΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

- **Εφαρμόζοντας όσα γνωρίζετε για τις καταλήξεις της γ' κλίσης να συμπληρώσετε τις καταλήξεις που λείπουν και να τονίσετε τους τύπους:**

	ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ	ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ
ονομ.	ἡ πατρις (< πατρίδ-ς)	αἱ πατρίδες
γεν.	τῆς πατρίδος	τῶν πατρίδων
δοτ.	τῇ πατρίδι	ταῖς πατρίσι(ν) (< πατρίδ-σι)
αιτ.	τὴν πατρίδα	τὰς πατρίδας
κλητ.	(ὦ) πατρις (< πατρίδ-ς)	(ὦ) πατρίδες

ΣΗΜΕΙΩΣΗ: Το ουσ. *ἡ πατρις* παίρνει σε όλες τις πτώσεις οξεία, γιατί το *-ι-* της παραλήγουσας είναι βραχύχρονο.

2. Ημιφονόληκτα: ενρινόληκτα

	ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ	ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ
ονομ.	ὁ σωλήν	οἱ σωλήν-ες
γεν.	τοῦ σωλήν-ος	τῶν σωλήν-ων
δοτ.	τῷ σωλήν-ι	τοῖς σωλή-σι(ν)
αιτ.	τὸν σωλήν-α	τούς σωλήν-ας
κλητ.	ὦ σωλήν	(ὦ) σωλήν-ες

11. Για τον τονισμό των οδοντικόληκτων της γ' κλ. βλ. σελ. 92, ΣΗΜΕΙΩΣΗ.

	ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ		ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ	
ονομ.	ὁ	ποιμὴν	οἱ	ποιμέν-ες
γεν.	τοῦ	ποιμέν-ος	τῶν	ποιμέν-ων
δοτ.	τῷ	ποιμέν-ι	τοῖς	ποιμέ-σι(ν)
αιτ.	τόν	ποιμέν-α	τούς	ποιμέν-ας
κλητ.	ῶ	ποιμὴν	(ῶ)	ποιμέν-ες

	ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ					
ονομ.	ὁ	ἀγών	ὁ	ἡγεμών	ὁ	γείτων
γεν.	τοῦ	ἀγών-ος	τοῦ	ἡγεμόν-ος	τοῦ	γείτον-ος
δοτ.	τῷ	ἀγών-ι	τῷ	ἡγεμόν-ι	τῷ	γείτον-ι
αιτ.	τόν	ἀγών-α	τόν	ἡγεμόν-α	τόν	γείτον-α
κλητ.	(ῶ)	ἀγών	(ῶ)	ἡγεμών	(ῶ)	γείτον

	ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ					
ονομ.	οἱ	ἀγών-ες	οἱ	ἡγεμόν-ες	οἱ	γείτον-ες
γεν.	τῶν	ἀγών-ων	τῶν	ἡγεμόν-ων	τῶν	γείτον-ων
δοτ.	τοῖς	ἀγώ-σι(ν)	τοῖς	ἡγεμό-σι(ν)	τοῖς	γείτο-σι(ν)
αιτ.	τούς	ἀγών-ας	τούς	ἡγεμόν-ας	τούς	γείτον-ας
κλητ.	(ῶ)	ἀγών-ες	(ῶ)	ἡγεμόν-ες	(ῶ)	γείτον-ες

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

- Τα τριτόκλιτα ενρινόληκτα σε *-ις* ή *-αν* είναι μονόθεμα. Το *-ι* ή το *-α* αντίστοιχα είναι μακρόχρονα: π.χ. *ἡ ἀκτίς, τῆς ἀκτίνος, ὁ παιάν, τοῦ παιᾶνος*. Τα τριτόκλιτα ενρινόληκτα που λήγουν σε *-ην* και *-ων* διαιρούνται σε δύο ομάδες:
 - στα **μονόθεμα** (σχηματίζουν όλες τις πτώσεις ενικού και πληθυντικού από ένα θέμα):
π.χ. *ὁ σωλήν, τοῦ σωλήνος· ὁ ἀγών, τοῦ ἀγώνος*
 - στα **διπλόθεμα** (σχηματίζονται από δύο θέματα, το ασθενές και το ισχυρό):
 - Το ισχυρό θέμα λήγει σε *-ην* ή *-ων* (λέγεται ισχυρό γιατί έχει μακρόχρονο φωνήεν).
 - Το ασθενές θέμα λήγει σε *-εν* ή *-ον* αντίστοιχα (λέγεται ασθενές γιατί έχει βραχύχρονο φωνήεν). Από το ασθενές θέμα σχηματίζονται οι πλάγιες πτώσεις (γενική, δοτική, αιτιατική) του ενικού και όλες οι πτώσεις του πληθυντικού αριθμού.

Πρακτικός κανόνας

Τις περισσότερες φορές μπορούμε να καταλάβουμε αν ένα ουσιαστικό είναι μονόθεμο ή διπλόθεμο, αν σκεφτούμε τη μορφή του στη νέα ελληνική: π.χ. *ὁ ποιμὴν*: ν.ε. *ο ποιμένας*, *ἀρα τοῦ ποιμέν-ος* (διπλόθεμο)· *ὁ ἡγεμὼν*: ν.ε. *ο ηγεμόνας*, *ἀρα τοῦ ἡγεμόν-ος* (διπλόθεμο)· *ἀλλὰ ὁ σωλήν*: ν.ε. *ο σωλήνας*, *ἀρα τοῦ σωλήνος* (μονόθεμο).

- Τα οξύτονα διπλόθεμα ενρινόληκτα σε *-ών*, *-όνος* σχηματίζουν την κλητική ενικού όμοια με την ονομαστική σε *-ών* (ισχυρό θέμα): π.χ. *ὁ ἡγεμὼν*, κλητ. (*ῶ*) *ἡγεμὼν*. Τα βαρύτονα διπλόθεμα ενρινόληκτα σε *-ων*, *-ονος* σχηματίζουν την κλητική ενικού σε *-ον* (ασθενές θέμα): π.χ. *ὁ γείτων*, κλητ. (*ῶ*) *γείτον*.
- Στη δοτική πληθυντικού ο χαρακτήρας του θέματος αποβάλλεται: π.χ. *τοῖς ἀγῶ-σι(ν)* (αντί *τοῖς ἀγῶν-σι*), *τοῖς γείτο-σι(ν)* (αντί *τοῖς γείτοσι*).

ΑΠΑΝΤΗΣΗ ΣΤΗΝ ΑΣΚΗΣΗ ΤΗΣ ΘΕΩΡΙΑΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

- **Να συμπληρώσετε τις καταλήξεις που λείπουν και να τονίσετε τους τύπους:**

μονόθεμα

	ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ		ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ					
ονομ.	ὁ	"Ἕλλην	ὁ	ἀγών	οἱ	"Ἕλληνες	οἱ	ἀγῶνες
γεν.	τοῦ	"Ἕλληνας	τοῦ	ἀγῶνος	τῶν	"Ἑλλήνων	τῶν	ἀγῶνων
δοτ.	τῷ	"Ἕλληνι	τῷ	ἀγῶνι	τοῖς	"Ἕλλησι(ν)	τοῖς	ἀγῶσι(ν)
αιτ.	τόν	"Ἕλληνα	τόν	ἀγῶνα	τούς	"Ἕλληνας	τούς	ἀγῶνας
κλητ.	(ῶ)	"Ἕλλην	(ῶ)	ἀγών	(ῶ)	"Ἕλληνες	(ῶ)	ἀγῶνες

διπλόθεμα

	ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ		ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ					
ονομ.	ὁ	πυθμήν	ὁ	πνεύμων	οἱ	πυθμένες	οἱ	πνεύμονες
γεν.	τοῦ	πυθμένως	τοῦ	πνεύμονος	τῶν	πυθμένων	τῶν	πνευμόνων
δοτ.	τῷ	πυθμένι	τῷ	πνεύμονι	τοῖς	πυθμέσι(ν)	τοῖς	πνεύμοσι(ν)
αιτ.	τόν	πυθμένα	τόν	πνεύμονα	τούς	πυθμένας	τούς	πνεύμονας
κλητ.	(ῶ)	πυθμήν	(ῶ)	πνεύμον	(ῶ)	πυθμένες	(ῶ)	πνεύμονες

Ας θυμηθούμε...

- Η κατάληξη **-ας** στην γ' κλίση έχει **-α** βραχύχρονο, ενώ στην α' κλίση έχει **-α** μακρόχρονο: π.χ. *ἡ χώρα* → *τὰς χώρας* (α' κλίση), ενώ *ὁ ἀγὼν* → *τοὺς ἀγῶνας* (γ' κλίση).
- Το **-ι** της κατάληξης στη **δοτική ενικού** και **πληθυντικού** είναι βραχύχρονο (ϊ). Γι' αυτό, η παραλήγουσα στις πτώσεις αυτές παίρνει περισπωμένη, όταν είναι μακρόχρονη: π.χ. *τῶ ἀγῶνι*, *τοῖς ἀγῶσι(ν)*.

2

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

1. Να βρείτε τα ημιφονόληκτα τριτόκλιτα ουσιαστικά του κειμένου της Ενότητας και να τα μεταφέρετε στην ίδια πτώση του άλλου αριθμού.

τοὺς Ἕλληνας τὸν Ἕλληνα

τοὺς ἡγεμόνας τὸν ἡγεμόνα

2. Να γράψετε τη γενική ενικού των παρακάτω ουσιαστικών: *ἡ προάτης, ἡ πόλις, ἡ ῥίς, ἡ δύναμις, ἡ μᾶστιξ, ὁ φύλαξ, ἡ σάλπιγξ, ἡ σφραγίς, ἡ λαμπάς, ἡ βαλβίς, ὁ χάλυψ, ὁ ἔρωσ, ὁ Κύκλωψ.*

ἡ προάτης	τῆς προάτητος	ἡ σφραγίς	τῆς σφραγίδος
ἡ πόλις	τῆς πόλεως	ἡ λαμπάς	τῆς λαμπάδος
ἡ ῥίς	τῆς ῥινὸς	ἡ βαλβίς	τῆς βαλβίδος
ἡ δύναμις	τῆς δυνάμεως	ὁ χάλυψ	τοῦ χάλυβος
ἡ μᾶστιξ	τῆς μᾶστιγος	ὁ ἔρωσ	τοῦ ἔρωτος
ὁ φύλαξ	τοῦ φύλακος	ὁ Κύκλωψ	τοῦ Κύκλωπος
ἡ σάλπιγξ	τῆς σάλπιγγος		

ΣΗΜΕΙΩΣΗ: Τα περισσότερα οδοντικόληκτα της γ' κλ. που λήγουν σε **-ις** ή σε **-ας** έχουν **-ι** ή **-α** βραχύχρονο και γι' αυτό παίρνουν οξεία σε όλες τις πτώσεις: π.χ. *ἡ ἀσπίς*, *τῆς ἀσπίδος*.

Εξαιρούνται και έχουν **-ι** μακρόχρονο *ἡ βαλβίς*, *ἡ νησίς*, *ἡ σφραγίς* κ.ά. και γι' αυτό παίρνουν περισπωμένη στις πτώσεις που η λήγουσα είναι βραχύχρονη: π.χ. *ἡ βαλβίς*, *τῆς βαλβίδος*.

3. Να μεταφέρετε τα ουσιαστικά στην ίδια πτώση του άλλου αριθμού:

τὴν ἀκτίνα	τὰς ἀκτίνας	τῆς δεξιότητος	τῶν δεξιότητων
τοῦ ἀγκώνος	τῶν ἀγκώνων	τοὺς ἐλαιῶνας	τὸν ἐλαιῶνα
τῆ ἀσπίδι	ταῖς ἀσπίσι(ν)	τῷ αὐχένι	τοῖς αὐχέσι(ν)
αἱ βαθμίδες	ἡ βαθμὶς	τοῦ κήρυκος	τῶν κηρύκων
τὴν θυρίδα	τὰς θυρίδας	τὴν τερηδόνα	τὰς τερηδόνας
τὴν ποιότητα	τὰς ποιότητας	τοῦ τάπητος	τῶν ταπήτων
τῷ πίνακι	τοῖς πίναξι(ν)	(ὦ) δαίμονες	(ὦ) δαίμον

ΣΗΜΕΙΩΣΗ: Τα περισσότερα ενρινόληκτα και υγρόληκτα της γ' κλ. που λήγουν σε *-άν, -ίς* ή *-ὰρ* έχουν *-α* ή *-ι* μακρόχρονο. Γι' αυτό στις πτώσεις που τονίζονται στην παραλήγουσα παίρνουν περισπωμένη, εάν η λήγουσα είναι βραχύχρονη: π.χ. *ἡ ἀκτίς, τῆς ἀκτίνος, τὰς ἀκτίνας*, κτλ.

4. Να συμπληρώσετε τις παρακάτω προτάσεις:

- α. Πλησίον τῆς **πόλεως** (*πόλις*) ἱερὸν τὸ πάλαι ἦν.
- β. Ἄμα τῇ ἡμέρᾳ ἐσήμηνεν ὁ σαλπικτῆς τῇ **σάλπιγγι** (*σάλπιγξ*).
- γ. Οἱ Ἕλληνες (*Ἕλλην*) ἐμάχοντο γενναίως ὑπὲρ τῆς σωτηρίας τῆς **πατρίδος** (*πατρίς*).
- δ. Οἱ Λάκωνες (*Λάκων*) ἀπέπεμψαν τὸν **ἡγεμόνα** (*ἡγεμών*) δῶρα δόντες.
- ε. Ἀλκιβιάδης τὸν **κήρυκα** (*ὁ κήρυξ*) ἔπεμψεν ἐροῦντα ταῦτα τοῖς συμμάχοις.

5. Να συμπληρώσετε τους τύπους των ουσιαστικών που λείπουν στον παρακάτω μύθο του Αισώπου:

Γυνὴ χήρα φιλεργὸς **θεραπαινίδας** (*θεραπαινίς*, αιτ. πληθ.) ἔχουσα ταύτας εἰώθει **νυκτὸς** (*νύξ*, γεν. εν.) ἐγείρειν ἐπὶ τὰ ἔργα πρὸς τὰς **τῶν ἀλεκτρουόνων** (*ὁ ἀλεκτρυών*, γεν. πληθ.) ᾠδὰς. Αἱ δὲ συνεχῶς **τῷ πόνῳ** (*ὁ πόνος*, δοτ. εν.) ταλαιπωρούμεναι ἔγνωσαν δεῖν τὸν ἐπὶ **τῆς οἰκίας** (*ἡ οἰκία*, γεν. εν.) ἀποκτεῖναι **ἀλεκτρουόνα** (*ἀλεκτρυών*, αιτιατ. εν.) ὡς ἐκείνου νύκτωρ ἐξανιστάντος **τὴν δέσποιναν** (*ἡ δέσποινα*, αιτιατ. εν.). Συνέβη δ' αὐταῖς τοῦτο διαπραξαμέναις χαλεπωτέροις περιπεσεῖν τοῖς δεινοῖς. Ἡ γὰρ δεσπότης ἀγνοοῦσα τὴν τῶν ἀλεκτρουόνων **ῥῶραν** (*ῥῶρα*, αιτ. εν.) ἐννυχώτερον ταύτας ἀνίστη.

Δ΄ ΜΕΡΟΣ

Το παράθεμα από τον Πλούταρχο

*Δύο τὰ πάντων ἐστὶ κυριώτατα ἐν ἀνθρωπίνῃ φύσει, νοῦς
καὶ λόγος. Καὶ ὁ μὲν νοῦς ἀρχικός ἐστὶ τοῦ λόγου,
ὁ δὲ λόγος ὑπηρετικὸς τοῦ νοῦ.*

Πλούταρχος, *Περὶ παίδων ἀγωγῆς* 5E

❖ Ελεύθερη απόδοση

- ❖ Δύο είναι τα σημαντικότερα στοιχεία στην ανθρώπινη φύση, ο νους και ο λόγος. Και ο νους κυβερνά τον λόγο, ενώ ο λόγος υπηρετεί τον νου.

❖ Λεξιλογικά

- ❖ **κυριώτατα:** επίθ. υπερθετικού βαθμού, ουδ. γένους, ονομ. πληθ., ὁ κυριώτατος, ἡ κυριωτάτη, τὸ κυριώτατον (= ο σημαντικότερος· ο κυρίαρχος). Θετικός: ὁ κύριος, ἡ κύριος και κυρία, τὸ κύριον.
- ❖ **ἀρχικός:** επίθ. β΄ κλ., αρσ. γένους, ονομ. εν., ὁ ἀρχικός, ἡ ἀρχική, τὸ ἀρχικὸν (= ηγεμονικός).
- ❖ **ὑπηρετικός:** επίθ. β΄ κλ., αρσ. γένους, ονομ. εν. (= που αγαπά να υπηρετεί).

❖ Ερμηνευτικά σχόλια

- ❖ **Πλούταρχος:** Για τη ζωή και το έργο του Πλουτάρχου βλ. ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ, σελ. 53-55.
- ❖ Το παράθεμα προέρχεται από το έργο *Περὶ παίδων ἀγωγῆς* του Πλουτάρχου, το οποίο άσκησε βαθιά επίδραση στις παιδαγωγικές αναζητήσεις της Αναγέννησης. Από ορισμένους ερευνητές αμφισβητείται η γνησιότητα του συγγράμματος αυτού. Ανεξάρτητα όμως από τη διαμάχη που γέννησε το *Περὶ παίδων ἀγωγῆς* σχετικά με την πατρότητά του, η προσφορά του παραμένει ουσιαστική και αδιαμφισβήτητη καθώς σε αυτό αποκρυσταλλώνονται οι παιδαγωγικές αρχές της ελληνικής αρχαιότητας.
- ❖ Στο παράθεμα αυτό ο Πλούταρχος ακολουθεί τη διδασκαλία πως στον άνθρωπο υπάρχει ένα νοητικό κέντρο, ο νους. Ουσιαστικά στοιχεία επίσης της ανθρώπινης υπόστασης είναι η λογική σκέψη και η έκφρασή της, η ομιλία. Τα δύο αυτά στοιχεία χαρακτηρίζουν τον άνθρωπο και δεν υπάρχουν σε άλλα ζώα.

- ❖ Το απόφθεγμα του Πλουτάρχου πως ο *λόγος* είναι υποταγμένος στον *νοῦν* και τον υπηρετεί έχει το νόημα πως κάθε απόφαση και κάθε ενέργεια του ανθρώπου πρέπει να γίνονται μετά από λογική σκέψη και πρέπει να υπακούν στους κανόνες της λογικής. Επίσης, πρέπει να εκφράζεται με την ομιλία, για να εκφράσει όσα έχει αποφασίσει ο νους μετά από λογική σκέψη. Κατ' αυτόν τον τρόπο ο άνθρωπος θα δείχνει αυτοσυγκράτηση και θα ενεργεί σύμφωνα με τις επιταγές της ηθικής.

Ε΄ ΜΕΡΟΣ

Επεξεργασία παράλληλων κειμένων

1 ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

➔ Ο **Πολύαινος** καταγόταν από τη Μακεδονία και έζησε τον 2ο αι. μ.Χ. Στη συλλογή του με τίτλο *Στρατηγήματα* (8 βιβλία) παραθέτει ιστορίες σχετικά με στρατιωτικά τεχνάσματα πολλών στρατιωτικών της ελληνικής και ρωμαϊκής αρχαιότητας. Τα αποσπάσματα που ακολουθούν αναφέρονται στον Θεμιστοκλή, ο οποίος κατόρθωσε να πείσει τους Αθηναίους να ναυμαχήσουν με τους Πέρσες στα στενά της Σαλαμίνας.

❖ Α΄ παράλληλο κείμενο

2 ΠΑΡΑΛΛΗΛΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

Τοῦ θεοῦ χρήσαντος τείχος Τριτογενεὶ ξύλινον διδοὶ εὐρύοπα Ζεὺς οἱ μὲν ἄλλοι Ἀθηναῖοι τειχίζειν τὴν ἀκρόπολιν ἠγόρευον, Θεμιστοκλῆς δὲ ἐς τὰς τριήρεις ἐμβαίνειν, ὡς ταύτας οὔσας τὸ ξύλινον τείχος τῶν Ἀθηναίων. Ἐπεισθησαν, ἐνέβησαν, ἐναυμάχησαν, ἐνίκησαν.

Πολύαινος, *Στρατηγήματα* 1.30.2

3 ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

Όταν ο θεός (Απόλλων) έδωσε χρησμό: «ο παντεπόπτης Δίας προσφέρει στην Τριτογένεια Αθηνά ξύλινο τείχος», οι άλλοι Αθηναίοι πρότειναν να περιτειχίσουν την Ακρόπολη, ενώ ο Θεμιστοκλής (πρότεινε) να επιβιβαστούν στις

τριήρεις, γιατί είχε τη γνώμη πως αυτές ήταν το ξύλινο τείχος για τους Αθηναίους. (Οι Αθηναίοι) πείσθησαν, επιβίβαστηκαν, ναυμαχήσαν, νίκησαν.

4

ΓΛΩΣΣΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ

- ⇒ **χρήσαντος:** μτχ. αορ. ε.φ., αρσ. γένους, γεν. εν., του συνηρ. ρήμ. *χρήω, χρῶ* ή *χράω, χρῶ* (= δίνω χρησμό).
- ⇒ **Τριτογενεῖ:** δοτ. εν. του ουσ. *ἡ Τριτογενής, τῆς Τριτογενοῦς* (= προσωνύμιο της θεάς Αθηνάς). Επίσης ονομαζόταν και *Τριτογένεια*.
- ⇒ **διδοῖ:** οριστ. ενεστ. ε.φ., γ' εν. (β' τύπος), του ρήμ. *δίδωμι* (= δίνω). Ο τύπος *διδοῖ* απαντά στους επικούς ποιητές, στον Ηρόδοτο και σε μεταγενέστερους συγγραφείς και προέρχεται από παλαιότερη συνηρημένη μορφή του ρήματος: *διδόω, διδῶ*.
- ⇒ **εὐρύοπα:** επικός τύπος επιθέτου αντί *ὁ εὐρύοπης* (= που βλέπει μακριά, παντελόπη). Το επίθετο αποδίδεται στον Δία.
- ⇒ **Ζεύς:** ουσ. ανώμαλο μεταπλαστό, ονομ. εν., *ὁ Ζεύς, τοῦ Διὸς* (= ο Δίας).
- ⇒ **τειχίζειν:** απαρέμφ. ενεστ. ε.φ., του ρήμ. *τειχίζω* (= οχυρώνω με τείχος).
- ⇒ **τὴν ἀκρόπολιν:** ουσ. γ' κλ., θηλ. γένους, αιτιατ. εν., *ἡ ἀκρόπολις, τῆς ἀκροπόλεως* (= το οχυρωμένο υψηλό σημείο της πόλης, η ακρόπολη).
- ⇒ **ἡγόρευον:** οριστ. παρατ. ε.φ., γ' πληθ., του ρήμ. *ἀγορεύω* (= λέγω, προτείνω).
- ⇒ **τάς τριήρεις:** επίθ. γ' κλ., θηλ. γένους, αιτιατ. πληθ., *ὁῆ τριήρης, τὸ τριήρες* (= που έχει τρεις σειρές κουπιών). Συνοδεύει το ουσ. *ἡ ναῦς, τῆς νεώς*, το οποίο συχνά, όπως και εδώ, παραλείπεται. Έτσι, *τριήρεις (νήες)* ονομάζονταν τα πολεμικά πλοία που είχαν τρεις σειρές κουπιών.
- ⇒ **ἐμβαίνειν:** απαρέμφ. ενεστ. ε.φ., του ρήμ. *ἐμβαίνω* (= μπαίνω μέσα, επιβιβάζομαι).
- ⇒ **ἐπίσθησαν:** οριστ. παθητ. αορ. μ.φ., γ' πληθ., του ρήμ. *πέιθομαι* (= υπακούω).
- ⇒ **ἐνέβησαν:** οριστ. αορ. β', ε.φ., γ' πληθ., του ρήμ. *ἐμβαίνω*.
- ⇒ **ἐναυμαχήσαν:** οριστ. αορ. ε.φ., γ' πληθ., του συνηρ. ρήμ. *ναυμαχέω, ναυμαχώ* (= κάνω ναυμαχία, ναυμαχώ).
- ⇒ **ἐνίκησαν:** οριστ. αορ. ε.φ., γ' πληθ. του συνηρ. ρήμ. *νικάω, νικῶ* (= νικώ).

5

ΠΡΑΓΜΑΤΟΛΟΓΙΚΑ ΚΑΙ ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ

➔ **του θεού χρήσαντος:** Ο θεός που υπονοείται εδώ είναι ο Απόλλων, γιατί τον χρησμό για το ξύλινο τείχος τον είχε δώσει το μαντείο των Δελφών, που ήταν αφιερωμένο στον θεό Απόλλωνα. Ο Ηρόδοτος αναφέρει ότι οι Αθηναίοι έστειλαν στους Δελφούς αντιπροσωπεία, για να ζητήσει χρησμό. Ο χρησμός που έδωσε η Πυθία Αριστονίκη ήταν ιδιαίτερα απαισιόδοξος: προέλεγε ότι η Αθήνα θα καταστρεφόταν. Απελπισμένοι οι αντιπρόσωποι ζήτησαν ως ικέτες δεύτερο χρησμό, ο οποίος είχε ως εξής:

«Η Παλλάς Αθηνά δεν μπορεί να καταπραΰνει τον Ολύμπιο Δία, αν και τον παρακαλεί με πολλά λόγια και με πολλή φρόνηση. Αλλά θα σου πω πάλι αυτόν τον χρησμό που τον παρομοιάζω με σκληρό σίδηρο. Όταν όλα όσα βρίσκονται ανάμεσα στον λόφο του Κέκροπα και στη σπηλιά του θεϊκού Κιθαίρωνα καταληφθούν από τον εχθρό, ο Δίας, που βλέπει μακριά, θα δώσει στην Τριτογένεια Αθηνά ένα ξύλινο τείχος, για να μείνει απόρθητο. Αυτό το τείχος θα σώσει και εσένα και τα παιδιά σου. Και συ (ενν. Αθήνα) μην περιμένεις ήσυχη το ιππικό και τον πολυάριθμο πεζικό στρατό που έρχεται από την Ασία, αλλά να υποχωρήσεις, να φύγεις. Θα έρθει μια μέρα που θα αντισταθείς. Ω θεία Σαλαμίνα, θα καταστρέψεις εσύ παιδιά γυναικών είτε όταν σπέρνεται ο καρπός της Δήμητρας (= το φθινόπωρο) είτε όταν θερίζεται (= το καλοκαίρι)».

➔ **τείχος ξύλινον:** Όταν γνωστοποιήθηκε ο χρησμός στην Αθήνα, πολλοί θεωρούσαν πως το «ξύλινο τείχος» εννοούσε την Ακρόπολη, γιατί ήταν περιφραγμένη με έναν ξύλινο φράκτη. Άλλοι πάλι έλεγαν πως το ξύλινο τείχος ήταν τα πλοία. Η δεύτερη ερμηνεία όμως δεν ήταν αποδεκτή από τους περισσότερους, γιατί ο χρησμός προφήτευε τη συντριβή των Αθηναίων, αν ναυμαχούσαν στη Σαλαμίνα. Τότε παρουσιάστηκε ο Θεμιστοκλής, ο οποίος έπεισε τους Αθηναίους ότι η φράση «θεία Σαλαμίνα» δεν μπορούσε παρά να προφητεύει τη νίκη των Αθηναίων, αν ναυμαχήσουν στα στενά της Σαλαμίνας. Και τελικά η προφητεία ότι στη Σαλαμίνα θα σκοτώνονταν πολλοί επαληθεύτηκε σε βάρος των Περσών.

➔ **Τριτογενεί:** Η θεά Αθηνά είχε διάφορα προσωνύμια, όπως Παλλάδα, Εργάνη, Τριτογένεια ή Τριτογενής κ.ά. Για την προέλευση της λέξης υπάρχουν διάφορες εκδοχές. Σύμφωνα με μία από αυτές, το Τριτογένεια βγήκε από το όνομα της Τριτωνίδος λίμνης, στη Λιβύη, όπου η Αθηνά γεννήθηκε, σύμφωνα με έναν μύθο. Σύμφωνα με άλλη ερμηνεία, Τριτογένεια είναι αυτή που γεννήθηκε την τρίτη ημέρα του μήνα. Άλλη εκδοχή παράγει τη λέξη Τριτογένεια από την αιολική λέξη *τριτώ*, που σημαίνει κεφαλή, και έτσι Τριτογένεια είναι αυτή που γεννήθηκε από το κεφάλι (του Δία).

❖ Β΄ παράλληλο κείμενο

6

ΠΑΡΑΛΛΗΛΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

Θεμιστοκλῆς ἐναυλόχει περὶ Σαλαμίνα· τοῖς Ἕλλησιν ἐδόκει φεύγειν, Θεμιστοκλεῖ ναυμαχεῖν ἐν στενῇ θαλάσῃ. Ὡς δὲ μένειν οὐκ ἔπειθεν, ἦν αὐτῷ Σίκιννος εὐνούχος παιδαγωγὸς τοῖν παιδοῖν, νύκτωρ τὸν Σίκινον τοῦτον ὡς βασιλέα πέμπει μὴνύσοντα κατ' εὐνοίαν δὴ ὅτι ἀποδιδράσκει τὸ Ἑλληνικόν· ἀλλὰ ναυμάχει. Πείθεται βασιλεὺς καὶ ναυμαχεῖ, καὶ τὸ πλῆθος τῶν τριήρων συνέτριψεν ἡ στενὴ θάλασσα· οἱ δὲ Ἕλληνες ἄκοντες ἐνίκησαν τῇ σοφίᾳ τοῦ στρατηγού.

Πολύαινος, *Στρατηγήματα* 1.30.3

7

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

Ο Θεμιστοκλής παρέμενε στο λιμάνι στη Σαλαμίνα. Στους Έλληνες φαινόταν καλό να φύγουν, ενώ στον Θεμιστοκλή (φαινόταν καλό) να ναυμαχήσουν στα στενά. Επειδή όμως δεν τους έπειθε να μείνουν, –είχε αυτός τον Σίκινο, έναν ευνούχο που ήταν παιδαγωγός των δύο παιδιών του– αυτόν τον Σίκινο στέλνει στη διάρκεια της νύκτας στον βασιλιά, για να (του) μηνύσει, λόγω της συμπάθειάς του γι' αυτόν, ότι ο ελληνικός στόλος δραπετεύει. «Εσύ όμως να ναυμαχήσεις» (τον προέτρεψε). Πείθεται ο βασιλιάς και κάνει ναυμαχία, και το μεγαλύτερο μέρος των πλοίων του το συνέτριψε το θαλάσσιο στένωμα. Έτσι, οι Έλληνες παρά τη θέλησή τους νίκησαν χάρη στη σύνεση του στρατηγού (τους).

8

ΓΛΩΣΣΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ

- ⇒ **ἐναυλόχει:** οριστ. παρατ. ε.φ., γ' εν., του συνηρ. ρήμ. *ναυλοχέω, ναυλοχῶ* (= είμαι αγκυροβολημένος στο λιμάνι, παραμένω στο λιμάνι· ενεδρεύω).
- ⇒ **ἐδόκει:** οριστ. παρατ. ε.φ., γ' εν., του απροσ. ρήμ. *δοκεῖ* (= φαίνεται καλό).
- ⇒ **φεύγειν:** απαρέμφ. ενεστ. ε.φ., του ρήμ. *φεύγω* (= φεύγω, αποχωρώ).
- ⇒ **ναυμαχεῖν:** απαρέμφ. ενεστ. ε.φ., του συνηρ. ρήμ. *ναυμαχέω, ναυμαχῶ*.
- ⇒ **στενή:** επίθ. β' κλ., θηλ. γένους, δοτ. εν., *ὁ στενός, ἡ στενή, τὸ στενόν* (= περιορισμένος, στενός).

- ⇒ **εὐνούχος:** ουσ. β' κλ., αρσ. γένους, ονομ. εν., *ὁ εὐνούχος, τοῦ εὐνούχου* (= ο άντρας που έχει ευνουχιστεί).
- ⇒ **τοῖν παῖδων:** γεν. δυϊκού αριθμού (= *τῶν δύο παιδων*) του ουσ. *ὁ παῖς, τοῦ παιδός* (= το παιδί). Ο δυϊκός αριθμός χρησιμοποιείται όταν δηλώνεται ζεύγος προσώπων ή πραγμάτων.
- ⇒ **νύκτωρ:** επίρρ. χρονικό (= στη διάρκεια της νύκτας).
- ⇒ **μηνύσοντα:** μτχ. μέλλ. ε.φ., αρσ. γένους, αιτιατ. εν., του ρήμ. *μηνύω* (= φανερώνω, αποκαλύπτω, στέλνω μήνυμα).
- ⇒ **εὐνοίαν:** ουσ. α' κλ., θηλ. γένους, αιτιατ. εν., *ἡ εὐνοία, τῆς εὐνοίας* (= συμπάθεια, ευμένεια).
- ⇒ **ἀποδιδράσκει:** οριστ. ενεστ. ε.φ., γ' εν., του ρήμ. *ἀποδιδράσκω* (= φεύγω, δραπετεύω, αποχωρώ).
- ⇒ **ναυμάχει:** προστακτ. ενεστ. ε.φ., β' εν., του συνηρ. ρήμ. *ναυμαχέω, ναυμαχώ*.
- ⇒ **πείθεται:** οριστ. ενεστ. μ.φ., γ' εν., του ρήμ. *πείθομαι*.
- ⇒ **τὸ πλῆθος:** ουσ. γ' κλ., ουδ. γένους, αιτιατ. εν., *τὸ πλῆθος, τοῦ πλῆθους* (= ο μεγάλος αριθμός, το πλήθος).
- ⇒ **τῶν τριήρων:** βλ. τὰ ΓΛΩΣΣΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ του πρώτου παράλληλου κειμένου.
- ⇒ **συνέτριψεν:** οριστ. αορ. ε.φ., γ' εν., του ρήμ. *συντριβω* (= καταστρέφω, συντριβω).
- ⇒ **ἄκοντες:** επίθ. γ' κλ., αρσ. γένους, ονομ. πληθ., *ὁ ἄκων, ἡ ἄκουσα, τὸ ἄκον* (= παρά τη θέλησή του, ακούσιος).
- ⇒ **τῆ σοφία:** ουσ. α' κλ., θηλ. γένους, δοτ. εν., *ἡ σοφία, τῆς σοφίας* (= η σοφία, η εξυπνάδα, η συνένεση).

9

ΠΡΑΓΜΑΤΟΛΟΓΙΚΑ ΚΑΙ ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ

➔ Βλ. ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ, σελ. 75-77.

10

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

1. Ποιες ερμηνείες δόθηκαν στον χρησμό για το «ξύλινο τείχος» και από ποιους;

Στον χρησμό του μαντείου των Δελφών, πως ο Δίας προσφέρει στην Αθηνά ξύλινο τείχος, από τους περισσότερους Αθηναίους δόθηκε η ερμηνεία

πως ο θεός τούς συμβούλευε να περιτειχίσουν την Ακρόπολη. Ο Θεμιστοκλής από την άλλη χρησιμοποίησε τον χρησμό αυτόν ως επιχείρημα, για να πείσει τους Αθηναίους να επανδρώσουν πλοία και να αντιμετωπίσουν στη θάλασσα τους Πέρσες. Η ιστορία τελικά δικαίωσε τον Θεμιστοκλή, αφού στα στενά της Σαλαμίνας ο ελληνικός στόλος συνέτριψε τον περσικό.

2. Να συγκρίνετε τις πληροφορίες τις οποίες παρέχουν το δεύτερο παράλληλο κείμενο και το κείμενο της Ενότητας. Ποιο από τα δύο κείμενα θεωρείτε πιο περιεκτικό και γιατί;

Και τα δύο κείμενα παρέχουν τις ίδιες πληροφορίες. Το δεύτερο παράλληλο κείμενο όμως είναι πιο περιεκτικό, καθώς με πολύ σύντομο και επιγραμματικό τρόπο διηγείται το τέχνασμα του Θεμιστοκλή. Ο λόγος είναι ότι το κείμενο αυτό, το οποίο προέρχεται από τα *Στρατηγήματα* του Πολυαίνου, αποτελεί στην ουσία περίληψη της ιστορίας σχετικά με τον Θεμιστοκλή, την οποία είχε διαβάσει μάλλον στον Ηρόδοτο ή στον Πλούταρχο. Ο Πολύαινος στα *Στρατηγήματα* ανθολογεί ιστορίες για στρατιωτικά τεχνάσματα τις οποίες είχε διαβάσει σε διάφορα ιστορικά κείμενα της ελληνικής και της ρωμαϊκής αρχαιότητας. Τις ιστορίες αυτές διηγείται ο ίδιος περιληπτικά.

ΣΤ΄ ΜΕΡΟΣ

Συμπληρωματικές ασκήσεις

- 1. Να σχηματίσετε τη γενική, τη δοτική και την κλητική του ενικού και την ονομαστική, τη γενική και τη δοτική του πληθυντικού αριθμού των παρακάτω ονομάτων της γ' κλίσης: *ό όνυξ, ό χειμών, ή πράξις, ό άγών, ό δαίμων, ό θώραξ, ή κλίμαξ, ό πίδαξ, ή μάστιξ, ή σήραγξ, ή φάραγξ, ή θορίξ.***
- 2. Να γράψετε τη γενική και την κλητική ενικού αριθμού των παρακάτω ημιφωνοληκτων ονομάτων της γ' κλίσης: *ό ξενών, ό έλαιών, ό όρνιθών, ό χιτών, ό άγκών, ό αιών, ό Μαραθών, ή άηδών, ή εικών, ή χιών, ό κανών, ό άξων, ό γείτων, ό πνεύμων.***
- 3. Να κλίνετε τα ονόματα της γ' κλίσης: *ό όρνις, ή έρις, ή χάρις.***